

POŁ (1326) *nm i sb n*

nm (790) [w znac. **I.**], *sb n* (536) [w znac. **II.** i **III.**].

poł (1004), **puł** (322); *poł* *March*¹, *OpecŻyw* (2), *PatKaz I*, *BartBydg* (10), *BielŻyw* (2), *MiechGlab*, *LibLeg* (3), *Mymer*², *RejPs* (7), *ComCrac*, *RejRozpr* (4), *LudWieś*, *RejJóz* (4), *HistAl* (4), *BielKom* (3), *LubPs* (5), *KochZuz*, *RejFig* (8), *RejZwierz* (22), *SienLek* (51), *Prot*, *LeovPrzep*, *RejAp* (12), *HistRzym* (9), *RejPos* (22), *BiałKat* (2), *KochMon*, *HistHel*, *Strum* (6), *PaprPan* (4), *SkarJedn*, *KochPs* (9), *CzechEp*, *KochFr* (2), *KochPhaen* (11), *KochSz* (3), *BielSen*, *BielSjem*, *KochPam*, *KochPieś* (2), *PudlFr* (5), *ArtKanc*, *Calep* (73), *KochAp*, *KochFrag* (3), *JanNKar* (4), *JanNKarKoch*, *SiebRozmyśl*, *KmitaSpit*, *PowodPr*, *ZawJeft*, *GosłCast* (4), *PudlDydo* (3), *ZbylPrzyg*; *puł* *KochSat*, *KwiatKsiąż*, *GrzepGeom* (22), *KwiatOpis*, *MWilcHist* (2), *NiemObr* (3), *KochProp*, *GostGospSieb* (2), *GrabowSet* (2), *WyprPl* (4), *ZapMaz*, *SkarKaz*; *poł* : *puł* *ZapWar* (28:3), *BierEz* (7:1), *Murm* (4:4), *Mymer*¹ (2:2), *MetrKor* (9:10), *FalZioł* (274:2), *LibMal* (40:7), *RejKup* (17:1), *GroicPorz* (1:1), *RejWiz* (28:2), *Leop* (3:8), *UstPraw* (1:10), *BibRadz* (3:6), *OrzRozm* (4:1), *BielKron* (30:32), *Mącz* (69:37), *OrzQuin* (3:2), *GórnDworz* (6:12), *BielSat* (1:1), *RejZwierz* (47:1), *BielSpr* (3:3), *BudBib* (3:5), *BudNT* (2:2), *Oczko* (8:8), *SkarŻyw* (21:13), *StrykKron* (1:4), *ZapKościer* (17:5), *WerGość* (2:5), *BielRozm* (1:1), *GórnRozm* (1:2), *PaprUp* (1:2), *ActReg* (1:4), *GostGosp* (3:6), *GórnTroas* (1:1), *LatHar* (7:3), *RybGęśli* (1:1), *WujNT* (4:6), *SarnStat* (9:56), *GrabPospR* (2:7), *KmitaSpit* (1:1), *CzahTr* (1:1), *SkarKazSej* (3:1), *KlonWor* (2:1).

pół, *poł-* (w tym 1 r. błędne znakowanie),

sg N pół (125). $\diamond$ *A pół* (601). $\diamond$ *pl A poły* (464) [tylko w funkcji *sb*]. $\diamond$ *indecl pół* (136) [w tym: w funkcji *sb* (9), *nm* (127)].

Składnia orzeczenia typu: pół [kogo, czego] było (10) *FalZioł* (2), *LibMal*, *RejFig*, *BielKron* (4), *Mącz*, *RejPos*.

Składnia przydawki typu: to pół [kogo, czego] (20), *ta pół [czego]* (3), *te puol [czego]* (1), *ta : te ZapKościer* (3:1).

W znac. I.: Składnia zgody z rzeczownikiem w D a. L [nadrzędnikiem jest przyimek „po” w funkcji dystrybtywnej] (11), *w I [nadrzędnikiem jest przyimek „przed” albo czasownik o rekcji narzędnikowej]* (2).

Sł stp: pół, puol, Cn notuje, Linde XVI – XVIII w.: pół; XVIII w.: puol (2 r.).

I. *Liczebnik ułamkowy; semis Murm, Mymer*¹, *BartBydg, Cn; dimidium Vulg, PolAnt, Mącz, Cn; medium [aliquid] Vulg, JanStat, Cn; dimidium pars, medium Vulg, Cn; dimidiatur [aliquid], dividuum [aliquid] Cn [w przekładach z łaciny odpowiada również wyrazom rozpoczynającym się od hemi-, semi-]* [w tym: *kogo, czego* (774)] (790) :

1. *Polowa, jedna z dwóch (mniej więcej) równych części, na które dzieli się bez reszty jakaś całość* (763) : *Semis, vel potius Semi, Pół/ połowicą. Mącz 381c.*

A. *Oznacza kawałek będący połową czegoś* (94) :

a. *O obiektach ujmowanych jednowymiarowo* (13) :

α. *O długości* (6) : *Stháfzkowłki kthory był stáfzzy nád dzyáły/ ftrzełił z obozu z dzyáła fwego/ vtrácił pod wielkim dzyáłem Wááłłkim puol ośi BielKron 422; GrzepGeom O4v.*

Zwrot: »poł kresu zbieżec« = *przebyć połowę drogi do osiągnięcia jakiegoś celu (1)*: Potym cię puścżą do grodu Mniemałz że iuż chwałá bogu Iełłczes niepráwie vleżał Ledwys tu poł krefu zbieżał Iełłczec nie koniec przełtráchu *RejRozpr* F2.

Wyrażenie: »poł wiersza« = *połowa wersu, połowa jednej linijki; hemistichium Mącz, Calep (2)*: Hemistichium, Puł wierłzá. *Mącz* 154c, 415b; *Calep* 476b.

β. *O wysokości (1)* : kiedyby láłká [tu: pręt używany pomocniczo przy mierzeniu wysokich obiektów] byłá iáko puł wieże/ tedyby téż cién od niéy był iáko puł ciénia tego co od wieże *GrzepGeom* O4v.

γ. *O grubości (1)* :

Wyrażenie: »o poł włosa« = *bardzo mało, odrobinę, trochę, w najmniejszym stopniu (1)*: A ma być [synwaga] Stofyglem práwie w miárę vłztólowána/ áby nie byłá nikédy ná żadnym kóncu y po kráioch kofónoga: iáko mówią y o pól włolá ná miéłz *Strum* B2.

δ. *O linii kołistej (5)* :

Fraza peryfr.: »Febus puł nieba objechał« = *jest południe (1)*: A Phebus iuż puł Niebá był obiechał iáłny *StryjKron* 528.

Wyrażenie: »poł cerkla (a. cyrkla), obrączki« = *połowa okręgu, półkoła; semicirculis Mącz; semicirculus Calep (2:1)*: Semicirculis, Półcerklá/ półobráczki. *Mącz* 381d; *Calep* 965a.

Zestawienie: *astron.* »puł cyrkla« = *połowa jednego z dwu wielkich kół, przecinających się na biegunach, a przechodzących – jedno przez punkty równonocne, drugie – przez punkty przesilenia zimowego i letniego (1)*: Colurus, Puł cyrkłá/ quales in Sphaera imaginamur duos maiores qui distinguunt Solstitia et AEquinoclia. *Mącz* 60d.

b. *O obiektach dwuwymiarowych (41)* :

α. *(Mniej więcej) regularnych, geometrycznych (18)* :

αα. *O kształcie kwadratowym lub niezbyt wydłużonego prostokąta (3)* : A tym łpołobem łzykowác łie będą. Rochowie z brzegow/ więc Rycerze po nich/ [...] Krol s páníą bierze w pólzrodku dwie poli/ [...] Piechotá przed nie wyciąga ná czołó/ A między woyłki poł tablice gołó. *KochSz* A3; co trzemá/ ábo czteremá łłow odpráwiłby łię mogłó/ to puł kárty/ y więcej łłow w Státucie nápiłano. *GórnRozm* K3.

[W przeciwstawieniu: »zupełny ... poł«: Czynszu z domu káżdego, zupełny mając plác, po den. 6, a z domu na pól plácu po den 3. *LustrWpol* II 131.]

Szereg: »puł albo połowica« (1): Bo á coby to było łwięcił puł/ albo połowicę łieni? *BudBib* b2v. [Cf *znac.* II.2.A.a.]

ββ. *O kształcie wydłużonego prostokąta (4)* :

ααα. *W podziale podłużnym: prawa lub lewa strona (2)* : thedy Ieden drwgiemv ma vsthapycz pol drogy volney *ZapWar* 1548 nr 2669; A w ten czás ow przekop pámiéci godny robiono okołó Káżimierzá Krákówłkiego/ w który poł Wiłły wpułzczono/ á po nim płáwiono łól y drwá ná doł. *BielKron* 375.

βββ. *W podziale poprzecznym (2)* : Vkradł thełz thamze myecz y polpołstawu łvkna mazowyczkiego byállego *LibMal* 1545/95v; *RejFig* Dd3.

γγ. O kształcie okrągłym (11) : Zodiakiem to koło Grékowie miánuią: [...] Tego koła/ ilé fie w głęboki podawa Ocean/ tylé zaśię nád ziemią zoftawa. [...] A wízelka noc ták fyé wízerz zówfze rofpościéra/ Ilé pól koła wzgóre w piérwízy mrok zówiéra. *KochPhaen* 20.

Wyrażenia: »puł księżycy, miesiąca« = *księżyc w końcowej fazie pierwszej kwadry lub na początku ostatniej, mający kształt połowy koła (w tym też jako określenie kształtu innych przedmiotów); hemicycclus* *Mqcz* (2:1): Lunensis caseus qui ab Hetruscis figura lunari fiebat, Sér yákoby puol xiężicá. *Mqcz* 199c; Sigma, Wyrzeżána defzczká ná xtalt puol xiężicá. *Mqcz* 393a, 454b; [Luna gibbosa Wenⁿ der Mond mehr denn halb voll íft Colf [lege: cóś] nád Pułmiesiáćá *ArtNom* A6, A6]. [Cf **POŁMIESIĄC**, **PULKSIĘŻYC**.]

»poł miesiąca« = *podobizna księżycy w kształcie sierpa na początku pierwszej kwadry i na końcu ostatniej (głównie jako określenie kształtu innych przedmiotów)* (7): Ná głowie też Aaron nosić będzie nád czołem fwym blachę z wybornego złotá/ ná kftakt [!] puol miesiąca *BielKron* 34v, 425v; SErtorius, w Hífspániey gdy [...] nieprzyaciél po nim bieżał/ wnet w tyle woyfka wał vkopał/ zákrzywiony iáko puol Miefiáćá *BielSpr* 44, 23v, 41v; *StryjKron* 390; z Woiewódtwá Wołyńkiégo herbowé pieczęći Krzyż/ á ná Krzyżu Orzeł. Tákże y Woiewódtwu Bráćláfkiému/ ma byđż puol miesiáćá á krzyż. *SarnStat* 872.

β. Nieregularnych (23) :

αα. O obiektach geograficznych i topograficznych oraz gwiazdozbiorach (15) : Iakom ya był w spokoyney possesiey pozywana hymyeny pulphalanth podluk prava mego *ZapWar* 1528 nr 2456; á by go [*Mahometa*] był Pan Bog nie fkaráł thymi krzyżáki przez Ianá Huniadá/ wzięłby był puol Europy tego roku. *BielKron* 304v, 328, 413v; ten vcziwy Iadam: darował pól placza Gruntem lefzáczy na norczye wyedle fíadzu páńfkyego *ZapKościer* 1587/11, 1584/61, 1585/53v; Bo gdy świétny Rák wftáie/ y pól korony właśnie/ Y puol Ryby południéy/ w byftrym morzu gásnie. *KochPhaen* 20, 21.

Połączenia: »jakmiarz [= prawie] puol« (1): y przyfzli ku tákiemu przefttrzeńftwu náfzy przodkowie/ iż lámi iákmiarz puol Europy opánowali *BielKron* 336.

»puł... wszytek« (1): Tego roku [1528] Máíá o S. Stániławie/ puol Kráková zgorzáło y Klepárz wfzytek *BielKron* 420.

Wyrażenia: »drugie puol« (1): Ale zaráz przy wadze wfchodzi pól Korony. [...] tá [*Kasyjopa*] tedy záchodzi. Z drugiéy ftrony záś/ niebo ná górę wywodzi Drugié puol wieńcá *KochPhaen* 22.

»poł świata« (1): MOwífz mi žem vbogi/ mówífz niémam złotá: Miéy ty chcéfzli pól świátá/ dobra prze mié cnotá. *PudlFr* 35.

Wyrażenie przyimkowe: »przez puol« = *częścią większą niż połowa* (1): Bootes przez pól práwie pod ziemię wftepuie [tj. zachodzi, chowa się za horyzontem]/ Bo go ze cztéri znáki Ocean przyymuie. *KochPhaen* 20.

ββ. O wizerunkach zwierząt w herbach (8) : Kuiáwfka [*ziemia na chorągwi nosi*] puol Orłá czýrwonego/ y puol Lwá czámege grzbiety do fiebie w koronie/ ná żółtym polu oboie. *BielKron* 425, 425 [6 r].

c. O obiektach trójwymiarowych (40) :

α. (*Mniej więcej*) *regularnych, geometrycznych* (17) : á thę wodkę pić tak wiele czoby fie wlało w poł iaia kokofzego. *FalZioł* II 15b, II 20d, V 90v; iufz łżeśdziesięt lat iáko mi ten ptak po pułbochenká co dzień noši *SkarŻyw* 51.

Połączenia: »tylko puł« (1): z Ráwenny fię puściwłzy/ drogę onę [*ku Polszczę i do Rusi*] piefzo y boło [*św. Bonifacjusz*] odprawował: ná dzień tylko pułbochenká chlebá iedząc/ wodę pił *SkarŻyw* 575.

»wszytek ... i poł« (1): lifie stroie [*tj. jądra*]: przywiązane na głowę bolącą/ wżythkiey głowy/ y poł głowy bolenie odeymuie *FalZioł* V 75v.

Wyrażenia: lek. »poł głowy bolne, boli; poł głowy bolenie ([*a. bol*]); w poł głowy bol, bolejący« = *migrena; cierpiący na migrenę* [*szyk 6:4*] (1:2;4;2:1): *Hemicrane*a est morbus quo dimidia pars capitis laborat, Eyn kranckheit ío das halb teyl des haupts leydt. Nyemoc kyedy połgłowy boly. *Murm* 76; Theż bolenie poł głowy s flagmy y z melankholijey vńmierza/ gdy to ziele [*majoran*] w wodzie będzie wwarzono á tą wodą ciepło głowę będziefz naparzać *FalZioł* I 139d, I 15b, 84b, V 75v; *Hemicranici*, Których puł głowy boli. *Mącz* 154c; *SienLek* S[ss]v, S[ss]3; Wńzákóz/ ieft téż chorób niemáło/ co z głowy pochodzą/ á cieplicámi hánowác fy mogá: iáko łupánia/ puł głowy bolenia/ [...] *Oczko* 14; *Hemicranici* – Boleiaci wpolgłowi. *Calep* 476a; [*ArtNom* C3v].

»poł kule, okręgu« = *sklepienie niebieskie* (1:1): *Hemisphaerium* – Połkulie, polokregu niebieskiego. *Calep* 476b.

β. *Nieregularnych* (23) : Thefz thamo wkrakowfkyey stronye polftrony myáfá wyepzrowego vkradł *LibMal* 1545/98v, 1547/132v; *ZapWar* 1553 nr 2685; Y dáli mu [*apostołowie Jezusowi*] puł ryby pieczoney [*piscis assis partem*]/ y łztukę plałtru miodu. *BibRadz Luc* 24/42; á przed miálfem rofpádło fie poł gory *BielKron* 88; *Górndworz* S8; *BielSat* C4; [*Małgorzata*] myála to poldomu po oyczu swoym *ZapKościer* 1585/44, 1584/44, 1588/80v; *WerGośc* 250, 253; *BielRozm* 22; Wytykáiąc z pułłanká/ kopę wypuścić wżyftkim [...]: á kędyby kopy wielkie żęli/ tedy do pułkopy wypuścić. *GostGosp* 78; á tám mu [*Podkomorzemu*] máią bydź dawáné potrzeby [...]: to ieft/ iedná miárká owfá/ [...] pułćwierci mięfá wołowého/ y z piwem. *SarnStat* 378; *KmitaSpit* B4; *KlonWor* 24.

W przeciwstawieniu: »poł... ostatek« (1): Zoná iże fię gniewálá [*na swego drugiego męża*]/ Poł mu [*żebrakowi*] kápluna podálá. Toć zá dużę mężá mego/ Dawam iáłmużnę pierwszego: [...] Aż téż gniewem [*drugi*] mąż fie porwał: Oítatek żebrakowi dał. *BierEz* P.

Wyrażenie: lek. »w poł szlakiem zarażenie« = *paraliż połowy ciała* (1): *Hemiplexia* – wpolfliackiem zaracenie [!]. *Calep* 476b.

Przen (1) :

Połączenie: »poł prawie« (1): Czy cię podobno łczęścié [*tj. zły los*] pomáłu dotknęło/ A nie pól práwie fercá z pierśi twych wyięło? Stradałéś (ách záłości) ze wńzech miłfzýy żony *KochFrag* 52.

αα. *O częściach ciała ludzkiego* (3) : Wezmi gębki modrzewowey iako poł pięfci, y łkraiać na kielko káfkow włożyć w garniecz miodu *FalZioł* V 94v; Przeto Ammon połłom Dawidowym chcąc im lekkość wyrządzić/ ogolił poł brody káždemu *BielKron* 70v; ktorą [*skórą ugotowanego lina*] nietelko puł gęby/ ále y obie oczy/ kazał mu [*panu Pukarzowskiemu*] był Skotnicki zálepić. *Górndworz* Tv; [*Semicaput Pułgłowy. UrsinGramm* 180 (*Linde s.v. półgłówek*)].

B. Oznacza ilość lub wielkość będącą połową czegoś (668) :

a. O liczbach i w inny sposób wyrażonych ilościach (21) : Też niektorzy piją z winem drijakiew po poł czwieri biorąc *FalZioł* V 63, V 106v; yſch weſplawyu v ſcholtiffa twarogu polkopi vkradł łkoſcha *LibMal* 1544/92v; Weźmi náſienia ſłazowego/ ile chceſz/ [...] pieprzu czwarthą część/ á poł czwartey części náſienia pietruſzczanego/ tho wſzytko zwierciawſzy z miodem zmieſzać *SienLek* 109v; Bo dwánaſcie Pátriarchów mozeſz poczyſć zá poł liczbzy tey/ ktorzy ſprawowali y vczyli ludzi w zakonie ſtárym/ iáko mieli wierzyć obietnicam Pánſkim *RejAp* 48; Ieſli *Diameter* będzie ná dzieſiąć łokiet/ weźmi puł liczby téy/ to ieſt/ pięć łokiet *GrzepGeom* F3, K3; Tá Synwagá tym obyczaiem ma być vrobiona. [...] ná dłuſz Oſm łokci kupieckich: á ná ſzérz ná półczwierci *Strum* B2; a natym dworze yeſt dłuğu pol ſta m. [= *marek*] *ZapKoſcier* 1585/61; [Męndel. Ein Mandel. Puł męndelá. halb mandel. *Wokabul* 1539 M2].

W składni zgody [nadrzędnikiem jest przyimek „po” lub czasownik o rekcji narzędnikowej] (2): a ten ſlachetny Marczyn Kręſzky Kriſtan przystał na ten dwor [...] y ma wloſzycz 6 syet m. [...] Gdę ma pyerwſz: pyęnądę poloſzycz trzi ſta m. na przile Gromnyczę, a ſa dwe leczyę ma począcz dawacz po pol ſtu ot Gromnycz do Gromnycz aſz do wypłaczenya *ZapKoſcier* 1585/61; pobor zwykły złożyć/ zá ktory dzieſięć tyſięcy żołnierzá przyczyniſzy/ ktoryby przez cały rok z polá nie z iezdzał [...]. A tychby dzieſięć tyſięcy pułmilonem ná cały rok odpráwił. *GrabPospR* N.

W połączeniu z nazwą całej jednostki (7): Piłutki powietrzne abys pamiętał brać czwierz albo półczwierci. *FalZioł* V 62v, V 62v, 70, 106v; weźmi [...] prochu z bluſzczowego korzenia czwierz łotá náſienia rućianego y opichowego s poleiowym po poł czwieri łotá *SienLek* 96v; A kędy czeladzi máſło dawaią/ tedy kwartá/ puł kwarty/ ćwierć/ puł ćwierci/ mieć do tego drzewiane ſłoieczki *GostGosp* 74; Snopy kędy wielkie wiążą/ tám po pułkopy máią młócić ná dzień: á kędy mnieyſze/ tám po kopie iedney *GostGosp* 158.

W charakterystycznych połączeniach: pol czwartej części, czwieri (9), kopy (2), liczby (6), mendela, ſta (2).

Połączenie: »puł ... cały« (3): Ieſli ieden *Diameter* będzie ná ſzeſci łokiet/ á drugi ná oſmi: wiedz puł liczby iednego ná całą liczbę drugiego/ mówiąc: Troiá oſm/ álbo czworá ſzeſć/ vczyni cztery y dwádzieſciá. *GrzepGeom* G4v, G4v, K2.

b. O zbiorach (10) : Rzekł Ezop [do *Ksanta*]/ á coby mi dał/ Bych tu tobie łkarb vkazał: Rzekł/ dam ci puł łkarbu tego *BierEz* E3, E3, L3; ięli proſić [człowieka, który towarzyszył Tobiaszowi]/ żeby raczył wziąć á mieć łobie puł części wſzytkiego [*dimidiam partem omnium*] połowicę wſzytkiego *WujBib*] co przynieſiono. *Leop Tob* 12/5.

W charakterystycznym połączeniu: pol (części) wszy(s)tkiego (2).

α. O zbiorowościach ludzkich (6) : *BielKron* 46v; TEdy przyzwał Iehoſzua Reubená/ y Gadá/ y puł pokolenia Menáſzehowego. *BudBib Ios* 22/1, *Ios* 21/27; y ieden ná drugiego woſłko zbierze/ y po puł Korony [tj. połowę mieszkańców Korony] każdy zá łobą pociągnie *GórńRozm* C3.

Połączenie: »mało nie puł« (2): izali [Jan Boratyński] ze czterzómá ſty Polaków róty ſwéy/ bębnami tylko woiennymi/ pod Połockiem nágnawſzy bydłá tego Moſkiewſkiego w Dźwinę/ máło nie puł Moſkwy był potopił? *OrzQuin* R; *PaprUp* I3.

c. O wartościach materialnych (174) : ná którym [sejmie król i rada] vřtáwili/ ieřliby woyny było potrzeba/ [...] mieřzczánie [mieli] zwykły pobor puł řzofu dáwać *BielKron* 405.

Połączenie: »poł... a ... poł« (1): Y dał ćieść Lućinie corce řwey poł kroleřtwá řwego/ á Tářfiey wnucźce řwey poł. *HistRzym* 27v.

Wyrażenia: »poł dobrego mienia« (1): gdy powiedzwał/ iż w imię twoie [tj. *Chrystusa*] dam przecź poł dobrego mienia řwego *RejPos* 351v.

»poł kroleřtwá« = *dimidium regni PolAnt* (4): Tedy Krol rzekł do niey/ Czegoć potrzebá Krolowa Elřter/ á ocz prořifřz/ Byś teź chćiała y puł Kroleřtwá tedyć bęďdzie dano. *BibRadz Esth* 5/3, *Esth* 5/6; *HistRzym* 27v; *RejPos* 320v.

α. O pieniądzach (167) : Semiobolus, Pułoboluřá/ cztery pieniąďdze nářze waźący. *Mqcz* 257a; Victoriatus, Stárořwiecka mińcá puł pieniąďzá który Denarium zowá waźaca. *Mqcz* 497c.

W połączeniu z nazwą całej jednostki (15): Iezyerzecz [bierze ća] řtho tholp řřoly nazad řproznem wozem polgrořřza A znakładem ieden gr *MetrKor* 57/115, 59/272v; *FalZioł* III 2b; Piřárze zá Membranę niemáią bráć iedno Pułgrořřzá A od wypifow bez pieczęći iedno grořř. *UstPraw* C2v; Nuź theź wieprzká choćbyś teź zań dał polkopy/ więcz go chwałthem/ młotem/ y czym moźeř przez látho rozetkáć/ á pothym máło mu ziárná dodawřzy/ áliř ty kopę zá poľeć/ á drugić y z drobnemi rzecźámi zořtánie w zyřku. *RejZwierz* 108v, 108v; *SarnStat* 804 [2 r.], 816 [3 r.], 1157 [2 r.], 1158, 1162; [*WerSposób* 27].

Przysłowia: řwięte to poľgrzywny co grzywná z niego vrość moźe. *RejZwierz* 108v [w nawiąźaniu do *Matth* 25/16-17 i 20-23].

[A v mnie w tákieź wadze pięć tálárow/ iáko v ćiebie pułgrořřzá. *PlutBBud* B4.]

Połączenie: »małem (około) puł« (2): Siclus, apud Hebraeos, idem quod Stater apud Graecos, Mińcá v řidów cztery dráchmy waźaca/ około czternařcie grořř polskich álbo máłem puł złotego. *Mqcz* 391c, 412a.

Zwrot: »czci za poł grosza nie zostawić [na kim]« (1): By iedno zmářřk ná twarzy vyřřzał řwoiěy pániěy/ To wnet czći zá pólgrořřzá nie zořtáwi ná niěy. *PudłFr* 76.

Wyrażenie: »poł pieniąďza (a. pieniąďka) [= monety o najmnieřszej wartości]« [w tym: *pisownia łączna* (1)] = *semiobolus Mqcz*, *Calep*; *semiuncia Mqcz* (3): Semiuncia, Halerz. Wroćławsky yakoby puł pieniąďzá. *Mqcz* 17c, 38ld; *Calep* 965b.

Zestawienia: »poł grosza« [w tym w řkładni zgody: *po pol groszu* (9); *jako jednostka wagi* (3); *pisownia łączna* (50), *po 1564 r. stale, więć moźe juź zrořř*] = *moneta srebrna o wartości 1/2 grosza, tj. lub 1/96 grzywny lub 1/60 złotego polskiego; z czasem jej wartość malała (nawet do 1/6 gr); medius grossus JanStat* (55): Bobrka [płaci] řtho tholp řřoly y popoľgrořřřv gdi po řřol yďá *MetrKor* 57/115; Klvcznyk nad tho byerze wyprzeznego albo biczowego od Kařzdego wolv po poľgrořřřv *MetrKor* 57/120, 57/115 [3 r.], 116, 116v, 117, 118 (19); Teź Mumia z winem pita czo poľgrořřza zawaźy/ zadzierźawa vřineř/ y krew ktora z vřiną wychodzi. *FalZioł* V 85; Weźmi [...] řiarki garźřć/ orzechow włofkich za poł grořřza *FalZioł* V 108v, V 43, 83v, 92; *LibMal* 1545/106v; Wzyáwřzy z igry pułgrořřzá/ to więć prze Bog [tj. *jako jałmuźnę*] dáią. *RejWiz* 19; *UstPraw* C2v, E3 [2 r.], H2; Dodrans, Puł grořřza. Bes/ ořm pieniąďzi *Mqcz* 17c; Centussis, Sto ářřes/ to yeřř/ ná nářę monetę yákooby Taler y puł

grofzǎ. *Mqcz* 47c; *Obolus*/ *Mińcǎ*/ álbo pieniądz mniej álbo więcej niżli nǎlze pułgrofzǎ wǎżǎci. *Mqcz* 257a; Kǎzimiérzǎ Trzecięgo Íagellǎ Stǎut, o przywileiowaniu drobnych pieniędzy, których *valorem* liczǎ dziewięć w pułgrofzǎ, nie iest potrzebny: poniewǎż iuż zǎginęły drobne pieniǎdze y kwartniki *SarnStat* 406, 804 [4 r.], 816 [4 r.], 911 [2 r.], 1157 [5 r.], 1158 [2 r.], 1162. *Cf Zwrot*.

~ »puł grosza piorunek« = *pół grosza sfalszowane, bite w mennicy krakowskiej w końcu XV w. przez Piotra z Kurozwęk o przezwisku „Piorm”* (1): wezmi fyrzyłko łkopowe/ á day go tak wiele iako pułgrofza piorunek wǎży *FalZioł* V 38.

»puł grosza szerokie« (1): y kǎždé długi niech bęǎ mǎłemi pieniǎdzmi płaconé/ y wyciągǎné: to iest tylko dziewięć pieniędzy w pułgrofzǎ fzerokie [*pro medio lato gvosso JanStat* 376] liczǎc. *SarnStat* 407. ~ [*Cf też POLGROSZEK*.]

»puł grzywny« [*w tym: pisownia łączna* (32)] = *jednostka wagowo-pieniężna odpowiadająca 1/2 grzywny (w Polsce – ok. 100 gramom srebra albo 24 groszom)*; *semis marcae Murm*, *Mymer*¹, *BartBydg*; *media marca JanStat* (41): Iakom ya nyepobral prosza [...] vasnoczy yako polgrzywny anym go wnyoszl do domv szvego *ZapWar* 1505 nr 2008, 1505 nr 1949, 1529 nr 2355; *Semis marcae. eyn halbmarck. Pulgrzywny. Murm* 197; *Mymer*¹ 42; *BartBydg* 87, 142; Item Baran albo owcza za ofłmy grossy polłkich Item Vyeprz szwynya za polgrzywny *LibLeg* 6/119; Zezniǎlǎ yłch panyey fwoyey [...] pułgrzywny vkradla wgisdebce zmyefzka pod pyerzyna na lozu, alye mowi ze tho pułgrzywny zǎfzyǎ wrocziǎ panyey y łczerwonym zlothem *LibMal* 1546/116v, 1543/74v, 1545/104, 108v, 1546/120v, 1548/141 [2 r.] (13); A zǎ drzewo z bǎrciǎ álbo godne ku bǎrci [*kto je utnie*] ma dǎć łtronie pułgrzywny/ á ładowi pulgrzywny. *UstPraw* E4, D2v, D3v, E3; to łotr pǎnowie/ [...] Dawnołz ten zǎ puł grzywny/ czǎłem ćicho zdradzał. *RejZwierz* 83; *RejZwierz* 108v [2 r.]; Podzupkowi niech bęǎdzie dawano pułgrzywny nǎ tydzień *SarnStat* 376, 303, 375, 476 [2 r.], 669 [2 r.], 680 [2 r.], 901, 903. [*Cf też POLGRZYWNIE*.]

»puł kopy« [*w tym: pisownia łączna* (36)] = 30 groszy; *media sexagena, triginta grossi JanStat* (37): Iakom ya nyevylovyl [...] lynow et karaschy szamowthor wyego yezyerze gwalthem vashnoszczy polkopy podla poszw. *ZapWar* 1504 nr 2017, 1503 nr 1952, 1505 nr 1966, 2007, 1570 nr 2073, 1512 nr 2106, 1513 nr 2134, 1520 nr 2259; dwye łvknyǎ vkradl yedna czerwona za polkopi, druga czarna *LibMal* 1544/86v; yłch [...] przifchla nyerichlo y wzyǎla polkopy przełz grofła. *LibMal* 1546/117; pułzkǎ wełchpithalyu [...] vkradl wthey bilo polkopy pyenyedzy *LibMal* 1547/124v, 1544/79 [4 r.], 90v, 92, 1545/95v, 108v [2 r.] (20); byłǎ wielka drogość w Polłzcze/ thǎk iż ieden korzec żytǎ zǎ puł kopy był/ przez wielkǎ mokość. *BielKron* 388; *RejZwierz* 108v; Funt gwoźǎdzików/ zǎ pułkopy. Funt cynámonu/ zǎ pułkopy. Funt kwiǎtu mułzkatowęgo/ zǎ pułkopy. *SarnStat* 274; tedy Podkomorzemu pułkopy/ to iest trzydziesięć grofzy/ [...] obiedwie łtronie/ pozwǎna y powodowa zǎplǎćić mǎiǎ *SarnStat* 473, 274 [2 r.], 1177.

~ *W charakterystycznych połączeniach: pol kopy dać* (3), *pożyczyć, ukraść* (2), *wziąć* (4); *jako pol kopy umniejszyć* [kogo], *uszkodzić* [kogo]; (*jako*) *pol kopy (groszy) wǎżności (być)* (6); *za pol kopy kupowany* (4), *przeǎć* (*przedawany*) (12), *suknia*. ~ [*Cf też POLKOPIE*.]

[»puł orta« = *połowa wartości monety srebrnej, bitej w wielu krajach europejskich XVI – XVII w., o zmiennej wartości: Drachma Halber Ort Puł Ortǎ ArtNom* N3]

»puł sykla« [w tym: jako jednostka wagi (1)] = *dimidium a. media pars a. medium sicli Vulg* (4): A to káždy da [na ofiarę do świątyni] kthory iedno poydzie w liczbę [tj. będzie podlegał spisowi ludności]/ puł Syklá według miáry kościelney. Syklus/ ma dwádzieściá Hálerzow. *Leop Ex* 30/13, *Ex* 30/13,15; człowiek on wyiáł náufzniczę złotą/ która ważyła puł fyklá [*semisis pondus eius*] (*marg*) Tu ná tym mieýfcu fykl ná wagę złotá ma być rozumian/ á nie ná pieniądze. (–) *BibRadz Gen* 24/22.

»poł szeląga« [w tym: pisownia łączna (2)] = *semis solidi Murm, Mymer*¹, *Mymer*², *BartBydg* (5): *Murm* 197; *Semis solidi Halbfchilling*. Pułszeląga. *Mymer*¹ 42; *Mymer*² 44; *BartBydg* 142, 145b.

»puł talara (a. talera)« [w tym: pisownia łączna (1)] (2): kupczewi yednemu ze wroczlawya pulthalyera y Czerwony Zlothi vkradl *LibMal* 1550/152v; Státer, ważył dwie Didráchmie; iáko y fielus: iáko v nas puł tálará. *WujNT* 71 *marg*; [*ArtNom* N3; *Semitalerus Pułtalará. UrsinGramm* 358; Pułtalará/ Stater, siclus, medium numi Ioachimici. *Volck Xxx*].

»poł złotego (węgierskiego)« [w tym: jako jednostka wagi (7); pisownia łączna (2)] = *tetradrachma Calep; medius florenus JanStat* (16): wezmi [...] prochu skoriandru czo złoti zaważy/ Cinamonu tartego/ gwoździkow czo poł złote⁸⁰ zaważy *FalZioł* I 38d; Gdy go [*koperwasu*] kto wypije z miodem tak wiele czo poł złotego zaważy, glifty z żywota wypadza. *FalZioł* III 39d, III 2c, V 24v, 82, 85, 87; zá ktore [*sto bakarów, tj. 400 beczek cynamonu*] dał stárfzy nász pieniądze złote/ krzyżaki zową/ puł złotego Węgierfskiego płáci ieden. *BielKron* 454; *Mqcz* 391c, 412a; *Calep* 1061a; *WyprPl* B2v, C2v; A cokolwiek z tego puł złotého zbędzie/ zápláciwfszy myta y naklády ná bićie monety/ to niech ku [...] Rzeczypópolitéy pożytku fie obróci. *SarnStat* 340, 340 [2 r.].

Wyrażenie przyimkowe: »z puł« = dokładnie połowa (może już z odcieniem przybliżenia) (2): [*Pleban płaci za rynsztunek wojenny dla swojego sługi:*] Iuż pułdziewiętá [złotego] maćie/ prawdziwe że dofyc: [...] (–) Przyłóżyćie spułzłotého/ taniec fie puściły *WyprPl* B2v, C2v.

d. O wymiarach (geometrycznych) (175) :

α. O wymiarach liniowych (45) : *Circumferentia* tedy thu iest miáło dłužéy/ á puł Diámetru iest miáło szérzéy. *GrzepGeom* H4v; A iefli chcéfz [...] to Koło [tj. jego powierzchnię] zmierzyć [...]. Weźmiśz puł Diámetru [tj. średnicy koła] cztery łokcie/ wiedzże ié ná puł *Circumferencyéy* [tj. pomnóż przez połowę obwodu koła]/ to iest/ ná pułtrzeciánaftá łokciá *GrzepGeom* I2, H4, H4v, I, I2, K3 [3 r.].

W połączeniu z nazwą całej jednostki (5): [*płesznik większy*] iest wyfzi niż łokieć/ á mnieýfzy iako tego puł *FalZioł* I 114c; A brzeg [*ołtarza*] czternaście łokci wzdłuż/ po czternaście łokci w sferokości ná czterzech węglach iego: y wieniec około nie⁸⁰ ná puł łokciá/ á pośrzodek iego na ieden łokieć wkoło *Leop Ez* 43/17; *GrzepGeom* Iv; nie day w Stáwie brác ziemie głébiéy ieno ná pół łokciá/ á náwiécý ná łokieć *Strum* E4v; *SarnStat* 1162.

Połączenia: »puł ... cały« (1): która summá pochodzi/ kiedy kto puł Diámetru/ to iest/ pięć łokiet wiedzże ná cały *Diameter*, to iest/ ná dżiesięć *GrzepGeom* F4.

»niemal puł« (1): Człowiek iákiś [...] ná potworney grał trąbie/ tak iż co raz/ to iey łobie niemal puł łokciá w gárdło pułzczał *Górndworz* P4.

Zestawienia: »poł łokcia« [w tym: w składni zgody: po pol łokciu (1); pisownia łączna (1)] = *dimidius cubitus Vulg* (8): Do kościoła [*darował Demetrius*] [...] ftoł złoty [...], kthory ftoł w puł łokcia

nawzmiałz był. *BielŻyw* 114; v panyey Zuchowłkyey plothna na fcharftuch flobye od fthuky vkroyła pol lokczya *LibMal* 1546/116; *Leop Ez* 43/17; *GórnDworz* P4; *RejZwierc* 58; Idź ná dół z wagą/ á coć niłkości przybędzie tak żebyś iuż nie mógł dośiąć z wagą/ miéy przy łobie łokieć ná czwierci rozmierzóny/ Skłádayże łobie po półłokciu [*może od: półłokcie*]/ tak żebyś fye nie fchylał ważąc álbo téż nie wfpinał. *Strum* Cv, E4v, Ov.

»poł mile« [*w tym: pisownia łączna (7)*] (15): thedi pyothrek chczyał v yednego fcholtyfcha polmylye od rzeki wfmylowye podkopacz fyą do Comory po fchati *LibMal* 1543/15; powyedział yfz porthki Mruczinfkiego [...] zoftawyl wgofzczynczv pol mylye za fzfiefzinem przy drodze Kleczewfkiey *LibMal* 1554/192v, 1547/126v, 135; A dálekoś niecnoto odiechał od niego/ Mnimałz by grzbietu było poł mile fzkápiego. *RejFig* Bb6v; v Konftántinopolim morze fćiefniło fie wielkimi ćiałnościami kthore fą by drzwi morzá Pontfkiego/ [...] á thy ćiałności zową Bołforus/ bo to przeście morzá puł Włofkiey mile ma *BielKron* 273v; [*w mieście Edynburgu*] Iełt przedmieście ná zachod pułmile ná dłużą. *BielKron* 277v, 307v; *HistRzym* 30; *ActReg* 49; Łowienia Ryb [...] Zakon fám będzie miał wolność w téyże rzéce Bierzwieniku álbo Notefzy wzgóřę idąc y nádół ná półmile od mořtu: który idzie ku Polfzce. *SarnStat* 1073, 1073 [3 r.], 1162. [*Cf téż PUŁMILE.*]

»poł piędzi« (1): WOłowe oka [...]/ ziele fámó krzewifte/ gałfłkhi ma na poł piędzi długie *FalZioł* I 94b.

»poł staja« (1): Semiiugerum, Półftayá. *Mącz* 381d. [*Cf téż POŁSTA*], POŁSTAJANIE, POŁSTAJE.]

»poł stopy, [nogi]« [*w tym: pisownia łączna (3)*] = *semipes* *Mącz*, *Calep* (8): na poł ftopy na głębią fadzą banie w ziemię *FalZioł* I 39c; Echyni. [...] Iełt na poł ftopy ribka mała *FalZioł* IV 34b, IV 34a; Semipedalis, et semipedaneus, Pułftopny/ napułftopy. *Mącz* 294a, 381d; rodzonemu Sinowcowi Bifkupa Poznańfkiego noge mało nie napułftopy vftrzelono *Paprup* G3v; *Calep* 965b [2 r.]; [Semipes Pułnogi. *UrsinGramm* 161].

[»poł sznura [= jednostki miary długości]«: Naprzód plac wójtowski przy mieście, na którym jest folwark: jest go wzdłuż staje i pół sznura, a wszęř staj 2. *LustrWpol* II 189.]

β. O powierzchni (19) :

Połączenia: »puł ... ćwierć« (1): Ten więtfzy Kwádrat/ tylé dwoie więćéy ma w łobie á niź mniefzy: ábowiém Klin b.c.d. który iełt puł Kwádratu mniefzfégo/ ten mówię Klin iełt czwierć Kwádratu więtfzfégo *GrzepGeom* F3v.

»połowica ... puł« [*szyk 1:1*] (2): A tak Klin a.b.c. także Klin b.c.d. ponieważ puł Kwádratu ma/ á w Kwádraćie tyléż iełt iáko y w *Romboides*, tedyć połowicę tego muři mieć co ma *Romboides*. *GrzepGeom* H2; A ten Klin/ ponieważ połowicę ma Figury *Romboides*, przeto téż puł thego ma co Kwádrat. *GrzepGeom* H2v.

»przynamniej puł« (1): POdwoyfki ma być obieran przes Woythá y Przyfyęzniki z ofyádłych ludzi/ wfzákże niebárzo znácznych/ coby miał przynamniej puł łanu Ofyádłóći. *GroicPorz* g2v.

Zestawienia: »puł łanu« (1): *GroicPorz* g2v cf »przynamniej puł«. [*Cf téż PUŁŁANIE.*]

»poł morga« (2): *Iugerum* tedy Rzymfkie/ vczyni Puł morgá Mázowiećkiego/ y ořm Pólek. *GrzepGeom* N2; Przyřła řlachetna Anna Sabafztká [...] y fzyefznála y fzyę [*lege: iże*] przedála dom

swoy włafzny wKofczertzinye Lefzácii Gruntem [...]: zyewfzytką sprawyedliwofzczą ktora kolwyek stara dawna ku themu domu zalefzala y bela tho yeft pol Morga y kawyel y ogrot etc *ZapKościer* 1584/49v.

»poł włoki« [*w tym: pisownia łączna (10)*] (13): ysz slyachathny yakvb szborakova myal vyszvolycz yanovy lomyenskyemv polvloky roley. *ZapWar* 1506 nr 1976, 1506 nr 1976; Ifz Grzegorz Gowińki kupiel pulwloki v pomienionego Bartoľfa *ZapKościer* 1580/6; zaktore pulwloki wziął [...] marc. czterdydieści *ZapKościer* 1580/6; A do tey pulwloki pierwłzego męza dzieci nic niemaią *ZapKościer* 1580/6; ten vcziwy Maczi Gancz do placzel ty poł włoki Sumy 15 m. *ZapKościer* 1582/26, 1580/6, 1582/26 [2 r.], 1583/42, 1584/46v, 1586/65 [2 r.].

γ. *O objętości i pojemności (111)*: vczynić firop s czukrem, á to pić [...] po tak wielkiemu trunkowi czo by poł fkorupy iaia kokofzega mogło być *FalZioł* I 79á; Wodka kthora ieft nowego fłożenia tak ma być działana, Wziąć ziele wężownik j zkorzeniem dwie części/ trzemdały iedną część/ Kofzyfzczka poł części *FalZioł* V 70v, V 99 [3 r.], 100, 104, 104v [2 r.]; [*Pani*] Prośiła go [*pana*] by k niemu/ poł czáfze wypiła [*tj. połowę zawartości czaszy*] *RejFig* Bb4; kryłtérę z tychże wód śiárczánych mu dáć/ wziáwłzy wody trzy kielífzki/ oleyku Liliowégo/ Bobkowégo/ miodu przáfńego po dwie łyfzce/ śiárki fczubábć/ foli póľ/ y ciepło wlać *Oczko* 33v; A potym z chlebem gárniec mleká ziadłzy/ iábłek z kopę/ á pułtrifuła gniłek zpázłzy/ do tego fztukę mięfá [...] / máło iuż o żábki włofkie dbał. *WerGość* 242; [A starosta bartnikom płacić by miał póľsanka miodu *LustrMaz* 198].

W połączeniu z nazwą całej jednostki (9): Też gdy wezmiesz tych koczenkow dobrą garłć, rozinkhow drobnych połgarłci, [...] namocz ie w ferwatcze *FalZioł* I 128c; Wezmi [...] fzafranu poł łyzki/ oliwy/ albo fwieżego mafla przetopionego małą łyzkę *FalZioł* V 92v, I 5a, 13c, 48a, II 15b, V 93; *Oczko* 33; *GostGosp* 74.

Połączenia: »i [= *nawet*] puł« (1): Znaydzy iakiego Doctora Bys mu miał dać y puluora [!]. Tych to nieľbednich pieníędzy Boć my nić ponich wtey nędzy. *RejKup* f5v.

»jakoby [= *około*] puł« (2): A to rozmoczywłzy kęs chleba w winie á na ten chleb połypać [*proch*], tak wiele iakoby puł włofkiego orzecha *FalZioł* V 90v; Náľkrob mydłá Barľkiego iákoby puł iáiá *SienLek* 61.

»poł... a ... puł« (1): ty rzeczy przetłukłzy trochę warz w wodzie á w winie rowno/ wina puł kwarty á wody puł kwarty *FalZioł* 117c.

Wyrażenie: »poł wora« = *dużo pieníędzy* (2): A niź odpráwłłz doktorá Tedyć vbędzie puł worá *RejRozpr* Fv; *RejKup* f5v.

Zestawienia: [»puł beczki«: Od miodow ftárych fówito káždy ma dáć/ od beczki po grofzy dwudzieftu y czterech/ á od báryły álbo pułbeczki/ po grofzy dwánaście. *UniwPobor* 1593 32.]

»puł ćwiertnie (*a. ćwierci*), [wiertela]« [*w tym: pisownia łączna (2)*] (3): Semimodius, Pułczwiertnie/ pułkorcá. *Mącz* 228d, 382a; Atóź maľz w tym woreczku/ ćwierć grochu piékného: W drugim piécioro chlebá nie bárzo grubého. Rzepy wedzonéy będziefz miał puł ćwierci dofyć *WyprPl* C2; [*Wokabul* 1539 M2; Miar słodowych przychodzi do roku 400, mniej czasem więcej, miarę płacą po gr 9, a czasem po gr 10, facit fl. 120. W słód 1 zawarzają wiert. 6, od którego do zamku dają słodu,

jaki się trafi, pół wietrela [!] miary wierzchowa tej. *LustrWpol* II 59]. [Cf też POŁĆWIERTNIA, POŁWIERTEL.]

»poł garnca« [w tym: *pisownia łączna* (1)] = ok. 2 l; *metreta Murm*, *BartBydg* (5): Metreta, eyn moß von tzweien quarten. Pułgárnca. ut quidam suspicantur. *Murm* 195; *BartBydg* 90b; Albo vwierć trzy cebule/ á włoż ié w pół gárnca winá dobrého *SienLek* 168; *RejZwierc* 157v; *MWilkHist* Ev; [Puszczał krew kawalkator, dało się mu półgarca wina gr 12 *GębMemor* 175, 168, 169, 175, 178, 181, 196].

~ [Szereg: »halba abo pułgarnca«: tak wierzymy że ná káždego dofyć ieft hálbá ábo pułgárnca winá ná dzień. *RegulaKlon* M3.] ~

»poł gar(z)ści (a. garstki)« [w tym: *pisownia łączna* (15)] (39): Wezmi wierzchow piołynowich poł garftzi: kwiatkow Ceaturzyiey [!]/ y kwiatkow łtołkowych/ y boragowych/ y bagnifkowych: rowne częftzi/ káždego poł garftki *FalZioł* I lb; Wezmi [...] pierwońki/ lebiodka/ maioranu/ káždego łnich po pułgarfci *FalZioł* I 43c, I 2b [2 r.], 3c, 5a, 8b, 11b (37); *SienLek* 39v; *Oczko* 33.

»puł korca« [*pisownia łączna*] = *semimodius Mącz* (2): *Mącz* 228d; Pułkorca owía z śieczką/ śiáná wiążań ktemu/ Nie cięży łwé boroczno koniowi żadnému. *WyprPl* C2v; [*LustrSand* 64]. [Cf też POŁKORCA, POŁKORCZAK, POŁKORCZEK, POŁUKORCA, PUŁKORCZE.]

»poł kwarty ([a. kwatyrki])« [w tym: *pisownia łączna* (13)] (37): Wezmi łoku ieleniego ięzyku mniej dobrze niżli połkwarty iakoby tecią częłć kwarthy *FalZioł* 174d; ti włzitki rzeczy zmiefzay z orechy [!] włołskimi [...], á to po thym włoż w Gorzałkę czoby iey było poł kwarty/ á ktemu przyley ocztu winnego kwartę *FalZioł* II 15b; Wezmi pięć włołkich orzechow/ trzy korzenie ziela tatarzkiego/ to włzytko łkrężać łpołem/ á pothym w nowy garniecz włożyć czoby był w połkwarty/ y nalać ocztu winnego *FalZioł* V 91, I 3d, 5a, 9b, 11b, 17b [2 r.] (32); téyże wody ocukrowawłzy puł kwarty/ albo trochę wiécý/ wypić nie będzie źle *Oczko* 19; á heminá ieft/ iákomci powiedział/ puł náłzý kwarty: to ieft/ dwa kielifzki *Oczko* 22, 20 [2 r.]; *GostGosp* 74; [Też toż czyni [tj. *chroni przed upiciem się*] łok liścia brzołkwiniowego/ gdy go kto ná czczo poł quatirki wypije. *SienHerb* 501b]. [Cf też POŁKWARCIE, POŁKWARTEK.]

»poł łyżki« [*jako aptekarska miara pojemności*] (6): Wezmi pfię łayno/ [...] Miodu przełnego/ popiołu z ięczmienia vpalonego/ káždego z nich rowne częłci po połtoru łyżkach/ foli poł łyżki dobrej miari/ zmiefzay thy rzeczy łpołem *FalZioł* V 81, V 77, 85v, 92v; *SienLek* 140, 183v.

»puł omy« (1): Urna etiam mensura continens quaternos congios, Wiádro winá pułomy. *Mącz* 508d.

»puł rączki [= *miary miodu*])« (1): pudło łliw iáko korzec Krákwofki/ miodu przálne⁸⁰ puł rączki/ ogorkow łurowych wielkie nieckołki/ grochu w łtrączkách cztery mágierki/ ná káždy dzień ná czco [!] to zówždy ziadał. *WerGość* 242.

Szereg: »poł albo cały« (1): Weźmi Biedrzeńcu/ Bukwice/ Ruty/ [...] po pułgární albo po cały káždego *SienLek* 39v.

Wyrażenie przyimkowe: »z poł« = *dokładnie tyle, ile wynosi połowa czegoś* (11): wezmi łoku boragowego mniej trochę niż poł kwarty/ wina w ktorem warzono Citra iablka także też łpoł kwarty *FalZioł* I 17b; Wezmi łzczawiu zpułgarfci albo iako wiele chczefz *FalZioł* IV 46a, I 9b, 120c, 124d, V 77 [2 r.], 85v; *SienLek* 140, 183v; *MWilkHist* Ev.

e. O wadze (184) : Rzekł też Pan Bog Moizefzowi/ nábierz łobie wonnych rzeczy co nalepżey woniey/ to ieft/ Mirry ktora fámá ciecze/ pięć łet łotow/ Cynámonu puł tego/ to ieft/ pułtrzeciá łtá *BielKron* 33v.

W połączeniu z nazwą całej jednostki (20): Wezmi łoku pozimkowego [!]/ wodki bąbczanej [!]/ każdego łnich cztyrzy vciję [!]/ miodku Rożanego iednę vnciją/ łoku żorawin poł vncijey *FalZioł* I 52c; Wezmi Dactillow iednę Librę/ miodu poł libri/ połmaż tego oboyga na węglu *FalZioł* III 20b; Wezmi [...] hałunu czyfcie vtłuczonego/ Boliarmeni/ terre figilate/ tego troyga z apteki rowno po dragmie, Litargirium/ blaywafu/ oboyga po poł dragmy/ ziarnek Opij kielko/ zmieszay łpołem á vczyń plałtr. *FalZioł* V 93v, I 13a, 43d, 51b [2 r.], 73c, 86a (20).

Połączenia: »poł... cały« (1): Niech wezmą łmolniku/ Czarnogłowu/ Oboiego po połfunta/ Niedofłpiałku y Pracowniku czały funt *LudWieś* B3v.

»jakoby [= około] poł« (1): Wezmi [...] colofonijey/ małtyki/ kadzidla/ wżytkiego rowno po łocie/ eucumeris afinim/ orzecha ciprefowego/ tego dwoyga też rowno iakoby po poł tey wagi. *FalZioł* V 102v.

Zestawienia: »poł dragmy(-u)« [*w tym: pisownia łączna (5)*] (49): wezmi ty piłuły s małfi piłuł do lapidelazuli połdragmy/ á s małfi piłuł/ de Reubarbaro też poł dragmy *FalZioł* I 7b; Czynią drudzy trogią s prochu iego/ s prochu bagnikowego każdego po dragmie/ czynamonu poł dragmy/ prochu z liłcia fenefowego trzeciá część dragmy/ áthe⁸⁰ pożywaią *FalZioł* I 135d; Wezmi [...] omanowego korzenia czo poł dragmy waży/ nafienia pałternakowego też czo poł dragmy zaważy [...] vczyń z tego lektwarz *FalZioł* V 86v, I 3d, 12d, 13a, c, 14c [2 r.] (43); Weźmi miodu łzymowanego drágmy dwie/ żołci kożiey y kurzey/ drágme iednę tho ieft po poł drágmu [!] *SienLek* 69v, 113v; piłułkę iednę z łcrupułu/ álbo dwie z puł drágmy/ de rhebárbáro/ alephanginam/ [...] dáią *Oczko* 21v, 31, 32, 33.

»poł funta(-u), libry« [*w tym: pisownia łączna (5)*] = *selibra* *Murm*, *BartBydę*, *Mqcz*, *Calep*; *semilibra* *Murm*, *BartBydę*; *dimidium assis*, *semis*, *semissis*, *unciae sex* *Mqcz* (34:7): *Semilibra seu selibra. eyn halbpfund. Pulfuntá. Murm* 194; *BartBydę* 141b; Wezmi łoku alkikengi/ łoku piotrułtżanego/ każdego poł libry to ieft połfunta albo mniej *FalZioł* I 6c, II 15c, 16b, 17c, 18c [5 r.], III 14a (27); *LudWieś* B3v; *Mqcz* 17c, 381b, c; Weźmi oliwy á iéléniégo łoiu/ álbo kozłówego po pól funtu *SienLek* 177v, 161v, 166v [2 r.], 173, 177 [2 r.]; *Calep* 963b. [Cf też POŁFUNCIE.]

»poł łota(-u)« [*w tym: pisownia łączna (3)*] (51): Wezmi [...] Bobrowe⁸⁰ łtroiu, Piretrum/ kożdego po pollotu, Safranu czwartą część łotu *FalZioł* I 5a; przyłóż łzpizgłału z krułczu iuż przepalone⁸⁰ raz ołowu y hałunu palone⁸⁰, prochu glist ziemnych, wżytkie⁸⁰ poł łota *FalZioł* V 100v; [*trzeba wziąć*] Aloe od połtora łotu aż do poł łotu. *FalZioł* V 103v, I 5b, 10c, 38d, 135a, II 16a (44); *Sicilium*, sive *Sicilicus*, *pondus duarum drachmarum quarta pars unciae*, Puł łótá. *Mqcz* 391c; Syr wárżony potym włufzywży/ miálko vtárty/ onego prochu poł łotá gdy ktho z winem pije/ á tego vczyni kilká kroć/ załtánowi biegunkę *SienLek* 101v, 96v, 102v, 104, 141v, 152. [Cf też POŁŁOCIE.]

»poł skojska« (1): Wezmi gliny z ktorey garncze czynią/ żółtek iaiowy, aquam vite poł łkoycza, wodi łtudzienney dwa funthy/ zmieszay wżytko dobrze *FalZioł* II 20a.

»poł s(z)kropułu(-a)« (11): Wezmi w aptecze Caftoreum poł ścropuła/ tho ieft iako grochowe ziarno/ á rofpuć w Nardowym oleyku *FalZioł* V 79v, I 43c, 51b, 74d, 75d, 84c (9); Weźmi bobrowych łtroiow/ náśienia polney ruty/ piretru/ mieczykowego korzenia rowno poł łzkrupuła *SienLek* 61v; *Oczko* 31v.

»poł uncyje(-yi)« (34): Wezmi [...] korzenia łparagowego/ piotrulfzczane⁸⁰/ każdego łnich poł vncijey *FalZioł* I 59c, I 32a, 48a, 51b, 52c, 57d (33); Semiuncia – Poł vncy. *Calep* 966a.

Wyrażenie przymkowe: »z poł« = *dokładnie tyle, ile wynosi połowa czegoś* (6): Wezmi łokn [!] babczanego wółpołek y znafienie^m babczanem/ y bolum armenum z apteki łpoł dragmy/ Koralow człrwonech też połdragmy *FalZioł* I 14c; Lekthwarz vczyniony ze dwu części Dragantu, á z iedney części łoku łakricijey/ krochmalu theż z poł vncijey przyczyniwszy/ vczyn łplałtr *FalZioł* III 26d, I 12d, 16d, 38d, 45b.

f. O czasie (97) :

W połączeniu z nazwą całej jednostki (3): A iełli łie chudzinká [tj. kobieta] poł roká/ rok krzepczy/ opiera/ tedy [...] chytrość/ á zdráda męłczyznłka ták wiele może/ iż [...] miłość pocżciwości [...] łpádać łie mułł. *GórnDworz* Bb4; *ActReg* 64; *LatHar* 664.

W przeciwstawieniu: »cały ... poł« (1): iednáł kto żołnierłką przez cały/ á Senatorłką przez poł wieku/ condycyá niebołczykowę [tj. autora tej książki, Anzelma Gostomskiego] włpomni/ przyimie od domowego człowieká bárzo zá wdzięczno [rady zawarte w tej książce] *GostGospSieb* +4v.

Połączenia: [»poł... drugiego poł«: czy przerweczeni przýłfiezni ýeden ma chować łkrzinke ý rzeči brackie pulroka, á drugi drugiego pulroka *MetrKor* 1581 129/64v.]

»i [= nawet] poł« (1): Ktory vpadek łwoy iáko gorzkiemi łzámı oplákał/ á iáko łię czerłtwo zbłotá onego porwał/ y poł godziny wnim nieležác: [...] ieft łię czemu dziwowáć. *SkarŻyw* 598.

»jakoby [= około] poł« (1): A Gdy otworzył [Baranek, tj. Chrystus] łiodmą pieczęć/ łtáło łię milczenie ná niebie/ iákoby poł godziny [quasi media hora]. *WujNT Apoc* 8/1.

»ledwie (a. ledwo), choć(by) (...) poł« (2:2): A będąc ółierocony łmiercią rodzicow łwoich/ [Antoni Egipcyanin] wółpołek z łiołtrą máluczłką/ ledwie poł roká gołpodárłtwá pilnując/ włpomniá iáko zá Apołtołow imiona [tj. majáłki] przedájąc Chrzełściánie/ pieniádze do nog Apołtołłkich przynołłi *SkarŻyw* 55; *StryjKron* 350; Dalei proszą o pieniádze na miesiac ale chocby dac puolmiesiáca *ActReg* 64; *GórnTroas* 53.

Fraza peryfr.: »noc w łwym biegu poł drogi miała« = *była północ* (1): Bo gdy łpokoyne milczenie włłýłłtkie rzečzy trzymáło/ á noc w łwym biegu poł drogi [nox in suo cursu medium iter haberet] miáłá/ włłfełhmocna mowá twoiá Pánie [...] włłýłłtkie káty nápełniłá łmiercią *Leop Sap* 18/14.

Wyrażenia: »poł dnia« (2): Pan Lasszky od Crolya Rzymłszkiego yachał do Cessarza łchłorego czelyadzyą podkalem łye włesye poł dnya chodv za Endrnpoliem *LibLeg* 9/50v; Chłop [...] co połłiády wychodzi [= później niż inni, na końcu stawia się do pracy] 2. pladze y poł dniá znowu odrobić. *GostGosp* 160; [Sic Semidies Połdniá. *UrsinGramm* 194].

»poł godzinki« = *około pół godziny, z odcieniem: to niedużo* (1): áby łię ferce twoie ná poł godzinki/ álbo godzinkę/ trochę od zabaw łwieckich włłpokoiło. *LatHar* 664.

»puł nocy« [w tym: *pisownia łączna* (2)] (3): [pleban] przez pułnocy pijał/ názáiutrz potym záfy Mízą ráno miewał *OrzRozm* H2v; *dimidium noctis praeteriit*, Pułnocy przešlo. *Mącz* 213c; *ZapMaz II* G 97/90.

bibl. [w nawiązaniu do *Dan* 9/27 oraz *Apoc* 11/2-3 i 13/5] »puł tegodnia lat« = *liczba lat równa połowie liczby dni w tygodniu, tj. trzy i pół roku* (2): Królestwo Antychrístowe nie będzie trwać dłużej iedno przez pułczwártá látá: to ielt/ przez czterdzieści y dwa mieśiácá: przez tyśiác dwieście y fześcdzieśiát dni: przez puł tegodniá lat. *WujNT* 103, 864.

»poł wieku, żywota« = *połowa życia, połowa lat przeżytych przez kogoś do pewnego momentu* (2:1): bo iuż iey [duszyczce człowieczej] było nie zoštało/ iedno tho nędzne poł żywotá tego tu márnego á doczeńego miefzkánia iey *RejPos* 210; *GostGospSieb* +4v; *GórnTroas* 53.

Zestawienia: »poł godziny« [w tym: *pisownia łączna* (6)] = *semihora* *Murm*, *Mymer*¹, *BartBydg*, *Mącz*; *media hora* *Vulg* (28): *Semihora*. Ein halb stund Poł godziny *Murm* 14; *Mymer*¹ 5; *BartBydg* 141b [2 r.]; Też *Lektwarz* vcżyniony z pigwow/ [...] Ielt barzo dobry naprzeciw kakdey [.] *bieguncze/* przed obiadem w poł godziny wzięty *FalZioł* III 13c; A gdy kęs w gębę włoży/ puł godziny żuie. *RejWiz* 93; *Mącz* 158a, 381d; *RejAp* 70v; Temu káždy z was vfay ná dzyeń poł godziny *PaprPan* H; siedzenie ták w ónéy wánnie nárzádzíc/ iákoby nie rázem w wodzie fye zátapiał/ ale poftawízy/ potym śiadł: potym boki maczáiác/ á ftołká vpulzczáiác/ po półgodziny po fzyię fye ochynął. *Oczko* 26, 28; *SkarŻyw* 598; *Calep* 965b; *WujNT Apoc* 8/1. Cf »z poł«.

»poł miesiaca« [w tym: *pisownia łączna* (1)] (6): *Murm* 9; *Semestris*, Czo pol myesacza staro iest abo trva, et sic deducitur a semis *BartBydg* 191b; *Mącz* 216d; Tegoż roku drugie dziećie pod Krákowem ledwo puł Miefiácá máiác od národzenia/ wymownym głóffem nád przyrodzenie/ przyście Tátárskie do Polski przepowiadáło (*marg*) Dziecię puł Miefiácá wieku máiác prorokuie o Tátáarach. (–) *StryjKron* 350; *ActReg* 64.

»poł roka(-u)« [w tym: w *składni zgody* (2); *pisownia łączna* (29)] = *semestris* *Mymer*¹; *semestrae* *Mącz*; *medius annus* *JanStat* (46): *Semestris*. Halb iar Pułroka. *Mymer*¹ 5; Aiefliby też kto [...] na fprawie a fładzie granicznym, abo ynnem przeciwiki *Commiffarzo*^m fie rzuciel floyy a nievczcziel, taki ma bycz wiezą abo fiedzeniem do polroka karąn *ComCrac* 17v; *LibMal* 1553/177; Ieltchmy iáko on chłop co miał kłocie w boku/ A głowá go bolála iuż też od poł roku. *RejWiz* 61; *UstPraw* A3v; Iuż pánie od poł roká/ fuchych [tj. *bezdeszczowych*] dni czekamy. *RejZwierz* 137v; *BielKron* 21v; *Islándia* wyfep [...] daleko ná pułnocnym morzu fiedzi [...]. Tám nie bywa nocy puł roká/ od S. Witá áż do S. Luciey *BielKron* 294v, 353v; bo co tidzień pirwey fprawíł/ To dziś Seym za pułroka boday fie odprawíł. *KochSat* B3; *Mącz* 216d; *GórnDworz* B4v; Y ftało fie iednego czału/ że [król] był zápalon wielką miłością ku fwey fieftrze [...]. Y wftał iedney nocy z łóżá fwego á fzedł ku fieftrze fwey/ [...] fwá wolą vczył. [...] Potym gdyż było w poł roká dowiedziawfzy on Krol że iego fioftrá ciężká ielt/ záfmučil fie bárzo *HistRzym* 31; [*Celestynus*] fwoie nabożeńftwo w páłacách Papiefskich prowadził. A po pułroku/ gdy widział iáko to vrząd trudny a wielki/ [...] Papieftwo fpuścił *SkarŻyw* 473, 55, 57 [2 r.]; ze Pąn Ciefzyca Miefkaiác w Malym Podliefiu liath trzi. y zaś o *Contrakcie* nie wiedząc w pulroku mogl wiedzieć iako się ta rzecz toczyła w Slawutkowie. *ZapKościér* 1580/16, 1585/57v; *ActReg* 80; NIofęc iuż Wielmożny á Miłościwy Pánie dawno poskubioną *arrham*

meam literariam [...]. Która ielzczę przed pulrokiem zgotowana/ po Kolędzie Mściwej Ofobie twej chętną ofiarą pász miała *RybGęśli* A2; Náznáčenje tych Senatorów ná Séymie ma bydz/ zázaz ofób fzełnaście/ ná kázde pulroká ofób cztery *SarnStat* 39; A ci [*tj. senatorowie*] máią mieć opátrzenie z fkarbu náłzého y potomków náłzych: [...] kázdy ná fwe pulroká po pięci fet złotych. *SarnStat* 39; A tym/ którzy ná ten czás fą nie osiedli/ doftoieńftwá y wrzedy dżierząc/ iefli od tego czáfú do półroká nie wczynią fie ośiádlémi/ doftoieńftwo y wrząd iemu weźmiemy. *SarnStat* 73; WAkáncię wfelákie nadáléy pulroká/ potym iáko fie która otworzy/ rozdawané bydz máią *SarnStat* 76, 73 [2 r.], 80, 154, 239, 410 [2 r.], 1171; áby z tego [*pożytku*] ftáwił koniá iednego przedniey ármáture/ ktoremu v nas ná pulroká 300. złotych płacywáią *GrabPospR* Mv, Mv, M2, M3v [2 r.]; [*Wokabul 1539* M3; *Semiannus Halb Jahr Pulroká ArtNom* A8v].

~ *Wyrażenia*: »puł roka całe« [*szyk 2:1*] (3): y przez cále pul roká/ tám około Exekucyey rádząc/ niczego niefpáwiłszy/ roziechálfmy fye dármo *OrzQuin* E3v; *GórnDworz* Aa6; pan Podfkarbi z Deputaty piéniędzy obliczyć ma ná pulroká cále żołniérzóm *SarnStat* 363.

»drugie pul roka« (4): áby pul roká álbo fześć mieficy miefzkálá [*Prozerpina, córka Ceres*] z mężem Plutonem w piekle/ á drugie pul roká z mácierzá w niebie. *BielKron* 21v; máią fie ziącháć ná tóz mieyfce/ Pan Podfkarbi y Deputáci: y ná Nowé láto znówu piéniądze żołniérzóm obliczyć ná drugie pulroká. *SarnStat* 363, 363 [2 r.].

»puł roka letnie« = *zapewne: letnie półrocze, okres sześciu miesięcy, obejmujący II i III kwartał (w związku z wypłatą żołdu)* (1): áby ci [*ludzie*] taką wypráwę czynili/ któraby ná pulroká letnie/ gdyby iá przyfzło wfzyftkę piéniężnym kófztem czynić/ [...] któraby mowię iednym grofzem od dżieśiátká grofzy *pożytkow* fwoich odpráwić mogli *GrabPospR* Mv. ~ [*Cf też PULROCZE.*]

Szereg: bibl. »przez czas, (i) (przez) czasy i (przez) poł czasu (czasow); do czasu i do czasow, i do pul czasu« [*tajemnicze i celowo nieprecyzyjne określenie czasu; przez niektórych komentatorów tłumaczone jako trzy i pół roku*] (3;2): Iż ma być karmiona [*Maryja*] przez czás y przez czáfy y przez poł czáfów. *RejAp* 104; [*Powstanie król różny od pierwszych*] á zniśczy święte wyfokie/ [...] á będą podáni do ręki iego (święci) áż do czáfú y do czáfów/ y (do) pul czáfú [*usque ad tempus et tempra, et dimidium temporis*]. *BudBib* Dan 7/25; *NiemObr* 168, 170; Antichrift nie będzie dłużej pánował/ iedno przez pulczwártá látá: to ieft przez czterdzieści y dwa miefiácá: *Obiáw*: 11.v.2 y w 13.v.5. Abo przez czás y czáfy y pulczáfú. *Daniel*: 7.12. *Obiáw*: 12.14. Abo przez pultegodniá lat. *Daniel*: 9.27. Co kázde z ofobná wczyni pulczwártá látá. *WujNT* 864.

Wyrażenia przyimkowe: »o [= około] poł« (1): AGdy [*Baranek, tj. Chrystus*] otworzył pieczęć fiodmą/ sfítało fie ieft milczenie ná niebie o poł godziny. *RejAp* 70v.

»z poł [*czego (zawsze: godziny)*]« = *dokładnie połowa, tyle, ile wynosi połowa (niekiedy może już z odcieniem przybliżenia)* (13): Też cztyrzy ziarnka náfienia nawrothowego z winem ciepło pithe przed quartaná fpoł godziny przeftaie quarthana albo fie vlżywa *FalZioł* I 49c, [115²]d, 145c, V 27v, 38v, 65, 92v, 93; *SienLek* 141v, 172; *GórnDworz* S7; *WerGość* 249; A gdy tam byli zpułgodziny Hetmanowi zdało się to długo *ActReg* 58.

g. *O abstraktach* (7) : Iuż poł fráfunku vbędzie/ iuż fie dobra myfl mnoży *RejZwierc* 90v.

Wyrażenie: »nie poł rzeczy« = *ważne; niełatwe; negotium magnum, non mediocre* *Mącz* (6): Panno fluchay mego fłowá/ Dobrzeć mowi páni wdowá/ Nie poł rzeczy fwoiá wolność/ [...] Lepyey wstąpić do kłafztorá/ Niż zá mąż álbo do dwora *BielKom* G2v, G3v; *Negotium magnum est navigare idque mense Quintili*, Nie puł rzeczy yeft puścić lie na morze/ á zwłafzcza miefiácá Lipcá. *Mącz* 245a, 213c; [*Pop, tj. goniec, figura szachowa*] Może dác abfzách/ co teź nie poł rzeczy/ Trzeba lie w ten czás dobrze mieć ná pieczy. *KochSz* B2v; Bo to nie puł rzeczy z Bogiem woynę wieść *LatHar* 158.

2. W połączeniu z rzeczownikiem tworzy nazwy istot złożonych z dwu różnych elementów (14) :

Wyrażenie: »puł psa, puł kozy« = *bardzo brzydki, szpetny* (1): iź/ by teź był dobrze ten tám pan/ puł pía/ puł kozy/ thedy iedná iedná przed drugą [*niewiasta*] miećby go bylá chciáá. *GórnDworz* N.

a. O postaciach mitologicznych (7) :

Zestawienia: »poł boga« = *postać mit., której jedno z rodziców jest bogiem, a drugie człowiekiem, heros, półbóg* (1): Semideus – Poł boga. *Calep* 965a. [Cf teź PUŁBOG.]

»poł człowieka« [*w tym: pisownia łączna* (1)] = *stwór mit., będący w połowie człowiekiem, w połowie zwierzęciem (np. centaur); semihomo* *Mącz*, *Calep* (2): Semihomo, Półczłowieka. *Mącz* 381d; *Calep* 965b.

»poł człowieka, puł osła« [*stwór bibl.*] (1): Y zbiegną lie tám źli duchowie/ puł czowieká [!] puł oflá [*daemonia onocentauris*] *Leop Is* 34/14.

»poł kozła« = *stwór mit., będący w połowie człowiekiem, w połowie kozłem, faun, satyr, Pan* (1): Semicaper – Poł kozła. *Calep* 965a.

»poł wołu« = *stwór mit., będący w połowie człowiekiem, w połowie bykiem, Minotaur* (1): Semibos – Poł wołu. *Calep* 965a.

b. O ludziach mieszanej narodowości (5) : Semigermanus, Półniemcá. *Mącz*. 381d; Semipolonus, Półpolaká. *Mącz* 381d, 381; Semigraecus – Połgreka. *Calep* 965a, 965a.

3. W połączeniu z rzeczownikiem tworzy nazwy ludzi lub obiektów nie w pełni takich, jak normalne lub typowe (13) :

Zestawienia: »poł chłopa, człowieka, mężczyzny« [*w tym: pisownia łączna* (1)] = *mężczyzna wykastrowany, pozbawiony jednego lub obu jąder, kastrat; semimas* *Mącz*, *Calep*; *semivir* *Calep* (1:1:1): *Mącz* 381d; Semimas – Poł chłopa, omnifzoni, wirznioni. *Calep* 965b, 966a.

»poł czepca« = *rodzaj nakrycia głowy (zapewne kobiecego), jakaś odmiana czepka (może bez tylnej ścianki)* (1): Semimitrae – Poł czepcza. *Calep* 965b.

»poł kmiecia, siodłaka« [*w tym: pisownia łączna* (1)] = *kmieć posiadający o połowę mniej ziemi niż inni chłopi, tj. pół łanu; ubogi kmieć, zagrodnik* (2:1): Semipaganus, Pułkmieciá/ ogrodnik. *Mącz* 273a; Semipaganus – Poł fiódłaka kmiecia. *Calep* 965b.

»puł męža« [*pisownia łączna*] = *mężczyzna zniewieściany* (2): Semivir, Pułmęžá/ mdły/ nieśmiály/ niewieści. *Mącz* 498c, 382a.

wojsk. »puł miecza« (1): Semispatha, Krótki miecz puł mieczá. *Mącz* 404c.

[»poł rękawa«: = *mały, krótki rękaw albo osobno przyszywana część rękawa; może teź część ubioru wkładana na rękę, odpowiednik dzisiejszej mufki: czapka na białągłową, aksamitna, niepodszyta; [...]*

2 mycce podszyte, aksamintne półrękawa aksamintne; i bramów trochę aksamintnych *InwMieszcz 1583 nr 243.*]

»poł szergi« = *śługa żołnierski wykonujący najgorsze prace albo lichy, zły żołnierz* (1): *Semilixa – Połźergi. Calep 965b.*

»puł tumu« = *półkatedra, kościół mający niektóre uprawnienia przysługujące katedrom* (1): [*Miecsław*] w Kálifzu v S. Páwła pogrzebion gdzie dziś Collegiatá pánny Máriei zową puol tumu *BielKron 357v.*

»puł wyspy« = *półwysep* (2): *Peninsula, Puł wyłpy/ nieprawa wyłpá która łie po yedney łtronie dzierzý ziemie. Mqcz 171c, 441d.*

II. Rzeczownik: Środek czegoś [w tym: czego (56)] (71) :

1. Miejsce lub moment, w którym stykają się dwie połowy czegoś (52) :

A. O miejscu (33) :

a. O obiektach jednowymiarowych (lub traktowanych jako takie): umowna linia, równo oddalona od początku i końca (28) :

α. O długości czegoś lub odległości między dwoma punktami (17) :

Wyrażenia przyimkowe: »do puol« = do połowy (1): *vłtháwił Miełzko/ áby/ gdy cźćiono we młzy Ewángielią świętą/ káždy do puol mieczá dobył/ będąc gotow vmrzeć o wiárę Krześcíańłką. BielKron 344v; [Duch iego iákoby łtrumień zálewáiąc áż do puol łfyie [ad medium colli]/ ku wytráćeniu narodow do łłczędu Leop Is 30/28 (Linde hasło: pólșzy)].*

»w puol« = *na środku, w środku* (15):

~ *W peryfrastycznym określeniu zaćmienia księżycy* (1): *lecz promienie iego [słońca]/ Dofiągáią łwą mocą łtworzenia káždego. Włżák to cźęłto widamy kiedy łie przygadza/ Gdy łie łłonce z miełácem w puol zyemie [może zamiast: ziemią] przeładza [tj. gdy ziemia znajduje się między słońcem a księżycem] RejWiz 145.*

Połączenia: »w puol prawie« = dokładnie na środku [szyk 1:1] (2): KwiatOpis A4v; Między témi [dwoma kołami] w puol práwie/ koło/ téy wielkości Co y mlęczné/ trzyma łye niebiełkiéy łwiátłóści. KochPhaen 19.

»w puol prawie« = *mniej więcej w środku* (1): *Bo kiedychmy od grobu łzły Y w puol drogi práwie były. Vłtniechmy z łamym [tj. Jezusem] gadáły MWilkHist I2v.*

Zwroty: »jác w puol« (1): A łrządkiem idác [Hektor], łuffy trojańskie łamował, Jąwszy w puol łszczep KochMon 21.

»nie ustawać w puol drogi« = *nie przerywać czegoś* (1): *A thák nie vłtaway w.m. w puol drogi: ábowiem kiedy [...] powiełz j wyłłowiłz białyłgłow vcźynki/ á łpráwy łławne/ wiele łie ich łthym popráwi. GórnDworz Z4.*

Wyrażenia: »w puol drogi ([między czym a czym a. od czego do czego])« (3): Tolsburg. Zamek nád łdnogą wyłzey pomienioną: á práwie wpuł drogi między Nerwą miástem á Rewłem łeży. KwiatOpis A4v; SkarŻyw 183; Ktory [zamek] łeży łd Kółzic łd Egru wpuł drogi CzahTr Hv.

»w puol drogi, kresu« = *w połowie trasy, którą się przebywa, w trakcie odbywania podróży [w tym: przen (3)] (6:2): Óćiec łkoro łkółztował pocźuł trućinę/ y precź wyiechał [...] y w puol drogi dla*

ciężkości truciny vmárł. *BielKron* 258v; Medium iter capessendo, Gdy w puł drogi byli. *Mqcz* 35c; y w thym zawodzie/ gdzie wielczy ludzie ku dośtoienśtu/ á wyfokiey śtolicy bieżą iedne wpuł krefu/ drugie prawie wthen čás/ kiedy dobiegają/ trzecie hnet z miełczá/ iż áni požądánego krefu zářrzeć mogli/ obala *Górndworz* Dd7v; *SkarŻyw* 134; *MWilkHist* I2v; *GrabowSet* E3v; Stradales [Radziwile] ze włzech milfzý żony [...] Názbyt łczęśliwy názbyt zdałes łie bydź Bogu Rádziwile/ byś był w tym towarzysztwie/ progu Swych lat ośtátnich dořzedł: w pól kréfu nie byłá/ Kiedy cię twoiá biedna Hánná vpuściłá. *KochFrag* 52. Cf *Zwrot*. ~

»w poł« = *do połowy* (1): Vgodził mu [tj. żurawiowi] łtrząką w nos [= *dziób*]/ ktora w poł przepádłá [tj. *przeszła*] *KmitaSpit* C5v.

β. O wysokości; umowna linia dzieląca coś na górę i dół (11) :

Wyrażenia przyimkowe: »do poł« (4): [Marchołt] głowę miał wielką/ czoło łfyrokie/ [...] vřfý kołmáte á zwielfone do poł licá *March*¹ A2; Napełnić łklenicę kwieciem wonnem á zakrić dobrze [...] á obfypać piałkiem do poł łklenicze *FalZioł* II 2a; iefliby nie był dobrze koń hárowan/ tedy weźmi gliny/ octu/ háłunu/ iáiec/ zetrzy to weřpolek/ potym námaż mu nogi od kopyta aż do połbokow *SienLek* 190v, 188v.

»przez poł« = *przez środek* (5): Otóż mym zdánim, nie źle wedle zwyczáiu dawnego: ł/ łácińskie zořtáwić, á przy tym drugie polskie z kréłką przez pól ták/ ł *JanNKar* F, G [2 r.], Gv; Z troie [tj. *są trzy odmianki litery z*]: piřwzý iako to zAmek: drugie z kréłką na wirzchu/ iako tu mrožno: třecie z kréłką přez pól/ iako tu żyweś. *JanNKarKoch* G.

»w poł« = *w połowie* (1): Co łye więc y w łtudniach głębokich przytrafia/ cóm łam w Łómzie widział: że piřwzýego wtóry/ wtórego třeci wyciągáć chcąc/ wpół łtudniý od łmrodu omdléwáli y mární. *Oczko* 25v.

»w poł« = *w połowę, w środek* (1): chocia powiádano iż Puřkarze byli Krześcijanie przetho łolgowáli/ bo drugie kule w poł drzewiec tráfiály *BielSpr* 56v.

b. O obiektach ujmowanych dwuwymiarowo: umowna linia biegnąca środkiem, dzieląca coś na dwie strony (2) :

Wyrażenie przyimkowe: »w poł« = *przez środek* (2): y teyże nocy puścił Pan Bog wiátry bárzo wielkie ná morze/ y vczyłił drogę wpuł morzá/ á po bokách pořtáwił mury zwody wyfokie *SkarŻyw* 481; [jedno z kół niebieskich] Lwá po piřsi/ y po brzuch/ aż ku pośłádkowi Záymuie: á w pól grzbietá przychodźi Rákowi. *KochPhaen* 18.

c. O obiektach trójwymiarowych [w tym: przen (1)] (3) :

Wyrażenie przyimkowe: »w poły« = *o ciele ludzkim: w talii, w pasie* (3): Matuchna rączki wznofila/ wiątz go [Jezusa] chciał/ ale łozeff ciało podiał w poły ij oblapil/ aż Nikode^m z nog gwozdz wybil *OpecŻyw* [155]; *KochFr* 67; Ale y ziemiá nie iefł bez łwoiý ozdoby/ Bo y tę bóg ośłáchcił dźiwnými łpołoby: To/ górami/ to łáfy/ [...] A w poły [tj. *w obwodzie*] iá przepáł morzem vrownány/ Prořto iákoby páłem řébrém okowány. *KochFrag* 22.

B. O czasie (18) :

Wyrażenia: »puł dnia« = *południe, godzina dwunasta w dzień* (2): w cięmnościách wznidzie światłość twoiá/ y cięmności twoie będą iako pułdniá. *SkarKazSej* 662a. Cf »w puł dnia«.

»poł postu« = *śródpóście, dzień w którym przypada połowa postu* (4): Cf Wyrażenia przyimkowe.

»puł roku« = *środek roku, moment, od którego jest tyle samo dni do końca roku, ile ich upłynęło od początku roku* (1): Medius annus, Puł roká. *Mącz* 213a.

[»puł zimy« = *środek zimy, czas najcięższych mrozów, przełom grudnia i stycznia*: Bruma, die keltefte zeit im winter/ da der tag am kúrtzeften íft. P. Pułżimy/ álbo Natęźlza żima/ kiedy dzień íeft nakrotfzy. *Volck* 67; *ArtNom* B.]

Wyrażenia przyimkowe: »do poł« (3): iż nie máłz nád niewiáły/ [...] bo ony krole y ludzye pośpolite chowáią [...] / karmiá y nápowáią/ moc y pośilenie dáią/ áž do poł wrośzczenia [tj. wieku dorosłego] *BielKron* 115v; Też od dwudziętego dnia Czerwca począwŹy/ áž do pułsierpniá MieŹiáćá/ deŹycz gwałtowny/ w nocy y we dnie bez przeřtanku ízedł *StryjKron* 345.

~ Wyrażenie: »do poł postu« (1): żimá day Źie wćiekłá/ Bárzo nam iákoś groží/ [...] Pewnie áž do poł pořtu/ mrozem nam wynidzye. *RejZwierz* 138. ~

»od puł« (1):

~ Wyrażenie: »od puł postu« (1): Pothym Władziřław od puł pořtu/ ruřzył Źie do wielgiey Polłki z młodá krolowá *BielKron* 381v. ~

»na puł« (1):

~ Wyrażenie: »na puł postu« = *w połowie postu* (1): táł [...] kupcy dwá kroć do roku kupie rozmaíte wożá/ ná puł pořtu/ á mieŹiáćá Páździerniká *BielKron* 289v. ~

»w puł« = *w połowie* (9): A gdy iuż było w puł dnia święte^{go} [*festo mediante*]/ wřzedł Iezus do kořćiołá y vczył. *BibRadz Ioann* 7/14; *BudNT Ioann* 7/14; *WujNT Ioann* 7/14.

~ Wyrażenia: »w puł dnia« = *w południe* (1): Wpuł dnia [*die media*] krolu/ ná drodze vyrzałem z niebá nád Źwiátłóć łłoneczná ořwiećáiące mię Źwiátłó y zemná idące. *BudNT Act* 26/13.

»w puł dopołudnia« (2): Thakze Regina yuřch omyenyona przyiřchła wpoldopołudnya *LibMal* 1547/133v; a ono iuż było w pułdopołudń [!] *NiemObr* 24.

»w puł lata« (2): Nabiáły verifikowác częřto od Pániey álbo od řtárfzey Dworki przy folwárczech/ wiele ktory tydzień może vzbierác: w puł látá odbierać raz/ á drugi przed ř. Marćinem *GostGosp* 74, 158.

»w puł postu« (1): powyada ze Erařmuřzovi Echlyerowi wkrakowye 4 Thalyeri na oknye wgiszdbye lony wpol pořthu vkradł. *LibMal* 1547/129v.

»w puł wieka(-u)« = *w połowie życia, tj. nie dając doczekać starości* (2): *KochPs* 82; ále zły towarzyřz [tj. zła żona] Odéymie wizytko: że trořki w pól wieká/ Zgryżá człowieká. *KochPieř* 43. ~

C. Gra słów wynikająca z przenořnego uřycia wyrazu „kompas” oraz z przeciwstawienia: „pól nocy” ... „poł zbytków” [„poł nocy” to zdeleksykalizowane „połnocy”, tj. kierunek północny] (1) :

Wyrażenie przyimkowe: »w puł« (1): Cnotá mój kómpás/ który nie wpółnocy/ Ale w pól zbytków bije *KochPieř* 49.

2. Miejsce znacznie oddalone od brzegów, wnątrze (19) :

A. O miejscu (13) :

a. O obiektach ujmowanych dwuwymiarowo: punkt lub kawałek powierzchni (mniej więcej) równo oddalony od brzegów (11) : Tákie mieyřce mařz wpirwřzych [oznaczonych teř jako trzecie] křięgach

krolewskich [...] w Rozd. 8. w wirszu 64. Który wirsz Brzeſcy tłumacze tak przełożyli [!]. Onegoż dnia poświęcił Krol puł sieni. rć. Zás Krakowſki tak to przełożył/ Tego dnia poświęcił Krol połowicę sieni. [...] Nie o połowicy to mowi piſmo/ ale ono tylko dáie znác/ iż Solomon tylko wpoſródku oney ſieni czynił Ceremonie/ to ieſt nie znadworza/ ále wnątrz. *BudBib* b2v.

Wyrażenia przyimkowe: »w poł« = *na środku, w środku czegoś* (8): ná then čás/ gdy poſłowie Kſiążąt Pomorſkich/ Krolowi imieniem pánów ſwych w puł rynku hołd podług zwyczáiu czynili *GórńDworz* P4, Y3; Aaron [...] kazał im znoſić złoto/ [...] y zwoławſzy rzemieſnikow/ włał im z nich cielcá takiego/ iákiego widzieli w Egipćie/ [...] y wyfádził go wyfoko wpuł obozu *SkarŻyw* 490; A ieſli zaś w pół niebá Chyronowé rámię/ Nie przez miárę mgła wielka záſłóni [...]; Ze wſchodu/ nie z południá/ wiátry obiecuie. *KochPhaen* 16; *LatHar* 720; Oni [*doktorowie Koſciół*] ſá iáko filary prawdy y ſwiece na ſwieczniku w puł domu poſtáwione/ áby wſzytkim co wchodzą [!] ſwiećili. *SkarKaz* 43a; [A Zácháryaſz prorok pyta: Co to zá rány Pánie w puł rćku twoich? A Pan odpowiaáa: Temi mię poránili w domu tych co mię miłowali *SkarKaz* 103b (*Linde* hasło: *półrćki*)].

~ Wyrażenia: »w poł morza« = *na pełnym morzu* (1): ZEglarz/ choć nań zły w pół morzá wiátr wſtánie/ Wždy ma náádieię/ że ná brzegu ſtánie *PudłFr* 21; [W pułmorzá Aegeyſkiego ſwięta wyſpá była *VergKoch* 66]. [*Cf* teſ **POLMORZE**.]

»w poł nieba« [*o słońcu: w miejscu właſciwym dla pory południowej, na środku nieba*] (1): y ſtánęło Słońce w puł niebá/ á do zachodu ſię niepokwápiło przez ieden dzień *SkarŻyw* 503. ~

»w poł« = *w środek* (1): Iako my othym dobrze wiemy iſſ on onego nyeubil y nie zadał iemu trzech ran krwawych vedwa palcza a trzecia wpol rekj prawey *ZapWar* 1549 nr 2678.

»w puł« = *do wnętrza* (1): Názáiutrz tedy rozſzykował Saul lud ná trzy hufy/ y wtárgnął wpuł [*in medium*] obozu przed ſwitániem *BibRadz* 1.Reg 11/11.

b. *O obiektach trójwymiarowych* (2) : Nie widziałeſ żadnego podobieńſtwá/ ná on dzień gdy do was [Bóg] mowił w Horeb w puł ognia. *SkarKaz* 278a.

a. *O obiekcie trójwymiarowym półkolistym; punkt środkowy* (1) :

Wyrażenie przyimkowe: »w poły nieba« = *w punkty wyznaczające środek półkul niebieskich, tj. w bieguny niebieskie: zenit i nadir* (1): Sáma oſ [ziemſka] [...] trwa niezruſzona/ ziemię przenikáiąc/ A w poły práwie nieba obá kónicá máiąc Wćzépioné *KochPhaen* 2.

B. *O czasie* (6) :

Wyrażenie przyimkowe: »w poł« = *w trakcie czegoś, podczas wykonywania jakiejs czynności; nie dokończywszy czegoś* (6): *PatKaz* I 12v; Co chciał w poł obiádá wieczérzác. *RejFig* Aa7v; yżeby [młodzieńcykowie] vmieli [...] konie vſmierzac/ y ie ras ku zawodowi y ſkokowi pobudziwſzy w ſpierać oſtrogami/ á zafię wſpaczywſzy wodze wpuł biegu ie obracac *KwiatKſiąż* O2; *SkarŻyw* 463; *KochProp* 10; Kto wſi vtraca/ ordináryą prozno má poſtánowić: [...] á kto ſie w poł nie obaczy/ náoſtátek *extremis* láborowác muſi *GostGosp* 154.

III. *W wyrażeniach przyimkowych o różnym stopniu leksykalizacji (wyrażenia te ſą w słownikach bardzo częſto tłumaczeniem łac. cząſtki semi-, wchodzącej w ſkład wyrazów złożonych)* (465) :

»na poły, na pol« (409:1) (410) :

1. Na dwie (mniej więcej) równe części, na dwa kawałki; per medium Vulg, PolAnt, JanStat (60) : vwarz ie [jaje] twardo/ [...] y rozkroy na poły a wyrzuc żółtek z obudwu części *FalZioł* II 19b; *RejPs* 42, 108v; *RejKup* q7v, x5v; A [figa] ná gąłkach iągód pięknych dofyć miała. Rwac ie łobie młodzyeniec ná poły ią złomił *RejWiz* 34v, 87v, 113, 165v; On [Abram] wzięwłszy tho włłytko/ rozłócił ye [zwierzęta ofiarne] ná poły [divisit ea per medium]/ á obie części przeciw łobie zobu łthron położył *Leop Gen* 15/10; *KochZuz* A5; *BibRadz Gen* 15/10, *Act* 1/18; *BielKron* 76v, 90, 94, 396v; *Dichotomus*, Ná poły rozdzielony. *Mącz* 85b; *HistRzym* 133v; *RejPos* 287v, [290]; *RejZwierc* 110v; *Strum* G; *BudNT Matth* 24/51, *Luc* 23/45; *KochPs* 115; [św. Paweł i św. Antoni] chleb ná poły rozłomili y iedli *SkarŻyw* 51; á obieśliwłszy fię [Judasza] rołpukł fię ná poły/ y wypłynęły włzytkie wnętrzości iego. *WujNT Act* 1/18.

W charakterystycznych połączeniach: na poły dwoić się, przeciąć (4), przedrzeć, przekrawać, przetrzeć, rozci(ń)qć (4), rozdzielony, rozedrzeć się (2), rozetrzeć, rozkroić, rozłomić, rozłupać, rozpaść się (4), rozpuknąć się (2), rozrębować, rozszczepić, złomić (się) (2).

Połączenie: »prawie na poły« (1): Wnet mu [orzqcemu pole] fie pług zówadził áż łtánęły woły/ Aż mu fie lemiefz złomił práwie thák ná poły. *RejWiz* 125v.

α. Na dwie równe części dla dwóch użytkowników (31) : Ten łkarb złoty gdy naydziecie/ Nápoły fie roždziłicie. *BierEz* E3v, E3v; tham w dzielniczy pana Synowczowey iesth łak więnczey nisz wdzielniczy pana striiowey, abowiem isz ssię Iemv traffil Folwark Roliami a Synowczowi Łakami, a pan Synowiecz chce aby ssię Roliami napoły rozdzielili a łakami thesz napoły. *ZapWar* 1553 nr 2685, 1548 nr 2668 [4 r.], 1550 nr 2655 [2 r.], 1551 nr 2684, 1553 nr 2685 [3 r.]; *GroicPorz* f; *UstPraw* B2v; *RejFig* Cc5, Ee2; *RejZwierc* 20; Vmowili też to miedzy łobą [...] Olgierd s Keyłtutem/ áby iefliby dołtáli cudzego pánłtwá nápoły w rowny dzyał rozdzycielć/ tákież y inne pożytki/ iedno tym dwiemá bráćiey [tj. sobie, z pominięciem innych braci]. *BielKron* 379v, 126, 324, 325; *Mącz* 213c; *HistRzym* 12; *RejZwierc* 44v, 88v; *Paprup* 13v; *ActReg* 73; *GostGosp* 44; *SarnStat* 156; [Tego starostwa pożytki są rozdwojone na poły. Zwłaszcza, iż pewne dobra odłączane są staroście na żywność [...]. Drugie dobra k stołu królewskiemu należące, miewali w swym szafowaniu certi administratores *LustrRus* 179].

W charakterystycznych połączeniach: na poły ma być (3), ma iść; na poły (roz)dzielić (się) ((roz)dzielony) (22), dzierzeć, mieć, pomierzyć [= rozmierzyć, mierzqć rozdzielić] (2), posieść, trzymać.

2. W proporcji jeden do jednego, pół na pół (często przenośnie) (61) : *RejWiz* 64v; Weźmi Dzięwięć bobkow zaięczych/ á tak wiele zaięczego łerzenia/ [...] źiela co ie zową łwiną włżq/ wedwoy nałob: gliny też tyło [...]/ to włzytko miałko włłucz/ á rołtworz wodą rożaną/ w kthorą małz wlać octu mocnego nápoły *SienLek* 86, 162v.

na poły co i co (1): Iełt też w nim [psalmie 16., złożonym z dwóch osobno zatytułowanych części] nápoły modlitwá y czynienie dzyąk. *LubPs* D2v.

na poły (i) z czym (45): [Bóg] gradem łrogiem potłoczył włłytki winnice ich/ [...] ktory nád przyrodzenia pádał zobłokow nápoły zogniłem węglem rołpalonem. *RejPs* 116v; *RejRozpr* C3v; Czyż [lege: czciż, tj. czytajże] ty kxiąłky az wnich znaydzie Statek zdwołłtwem napoły. *RejKup* b2; MA w łobye ten Płalm [9.] nápoły modlitwę z dzyękowaniem zá wybáwienie od przełładowcow. [Psalm 9. składa się z dwóch części: 1. Dziękczywienie, 2. Modlitwa o wyzwolenie.] *LubPs* Cv, N marg;

A pan co weźrzy wzgorę/ to iako pies wrzaśnie/ Dym mu idzye s pálzczęki/ ták iako mgłą włafnie/ Y s płomieniem ná poły/ aż ifkry pierzcháią *RejWiz* 167v, 49, 150; Nie piyał nigdy winá/ iedno bárzo máło/ Y to nápoły z wodą *RejZwierz* 30v, 14v; *Mqcz* 146b; Albo weźmi trzy fczypki tłuczonego náśienia Ogorkowego/ s kminem kramnym ná poły *SienLek* 84v; Weźmi iągód álbo powidl bżowych/ y węglá fołnowého/ [...] vtárfzy to welpól/ wleyże w to winá álbo piwá z octem ná poły *SienLek* 149v, 49, 65, 86, 93v, 167v, 171, 173v; iż to trudno było znieść rozumowi człowieczemu: widząc go [*Chrystusa*] ná okrutnym krzyżu rozbitego/ [...] ácz ten ftrách y fmetek ich był z radością ná poły/ wiedząc iż fie to ná náfzę radość/ ná náfzę pociechę dzyało. *RejPos* [108]v, 333; Nuż też kurczątko/ nuż też kaczątko/ [...] wżytko tho [*wyhodować*] nic nie wádzi/ bo to bez trudności á nápoły s krothofilą wżytko być może. *RejZwierc* 109, 70, 76, 109 [2 r.], 136v, 144v, 186; *PaprPan* G2 [2 r.]; W płáczu ciężkim [...] chleb trofkiwy iemy: Wino żáłołné ná poły ze łzami pijemy. *KochPs* 121, 86; Brát ieden wypufzczáiąc go [*św. Antoniego z klasztoru na misje*]/ ná poły zgńiewem żártuiąc zniego/ rzekł: Idz/ idz/ podobno świętym zoftániesz. *SkarŻyw* 543, 87; Argentosus – Miefzany z ftrzebrem, napóli z ftrzebrem. *Calep* 93a, 119a, 443a.

~ W charakterystycznych połączeniach: [co] na poły [z czym] idzie, jest, pada, włoczy się; na poły [z czym] bajać, prosić (2), rozkazować, rzec; napóły z długim pieprzem, drobnymi kamyszczkami, grynszpanem, kminem kramnym, korzeniem ślázowym, (psią) krwią (2), łzami (3), miodem (czystym praznym) (2), mlekiem niewieścim, octem (3), ogniem, ognistym węglem, ościami, otrębami, pajęczyną, płomieniem, strzebrem, trudną (2), wodą; na poły z bluźnieniem, dworstwem, dziękowaniem (2), gniewem, krotofilą (3), mocą, postrachem, prawdą, radością, szaleństwem, (po)śmiechem (3), wielkim uciężeniem, żartem. ~

Połączenia: »jakoby na poły« (1): warzże to [tj. różne zioła] w ocie aż do połowice wywrę/ po thym precedź/ á w on ocet włoż czyftego miodu/ iákoby ná poły *SienLek* 40v.

»na poły [jaki] ... a (i) (...) na poły [jaki]« (2): [*kosmaczek*] Ieft przyrodzenia napóły zimne^{go} y napóły ciepłego/ wżakoż wždy więczey ma gorączofci z nieiakłą [!] gorzkością *FalZioł* I 113d; *BielKron* 453.

»prawie na poły« (1): Iż gdy o tym kiedy mówić poczną/ tedy prawie nápoły s połmiechem/ á iákoby o żeláznym wilku báiał. *RejZwierc* 186.

Zwrot: »zmieszać (a. namieszać), zmieszan(y) na poły [z czym]; przymieszać na poły [czego]« [*szyk zmienny*] (4;2;1): *RejPs* 120; Wnet poźrzał ná wíchod fłóńcá á zarzá rożána/ Z oną pyękną modrofcia nápoły zmiefzana. Obiášniłá wżytek fwiát *RejWiz* 108; *SienLek* 118v, 127, 170; [*Hannibal*] kazał w obozie ná miefzac w wino Mandrágor žiela ná poły s trućiná *BielSpr* 43; Rośkołfznym rzeczom wżyfłtkim/ przymiészano Nápoły żółci/ y ludzióm podano. *ZawJeft* 27.

Wyrażenie: »na poły dziki« (1): Semiferus, Nápoły dżiki/ co yeft [z] fwoyfkiego á z dżykiego zwiérzęcia národzono. *Mqcz* 120d.

α. O postaci mitologicznej (2) :

Połączenie: »na poły ... a na poły« (1): Centauri populi Thessaliae circa Telium montem, Ludzie o których poetowie piłzą iżby ná poły człowiek miał być/ á na poły kón *Mqcz* 47b.

β. O kolorze pośrednim (3) :

na poły z jakim (1): Glaucus – Szarawy na poły zżółtim. *Calep* 457b.

Połączenie: »na poły ... a na poły« (1): rubellum vinum, Czerwonawe wino/ to yeft nie prawie czerwone yákoby nápoły białe/ á nápoły czerwone. *Mącz* 359a.

3. Połowę, w połowie, do połowy (19): Chodzień iedeⁿ gdy w drogę śpiał/ Idąc tako łobie gadał: By Bog dał náleść co dobrego/ Dałbych mu nápoły wżytkiego. *BierEz* L3; Y poczał fie dłużey modlitz [...] aże do onego żalmu. Wtobiem gołpudinie nadzieię miał. Tego żalmu napoły śpiéwawłfy/ przeštál *OpecŻyw* 102v; *RejPs* 196v; IEden kiedy fzedł w drogę/ kfiędzu fie fpowiedał/ A iefliby co znalazł/ pewnie mu obiecał/ Nápoły z nim rozdzielił/ by zań prosił Bogá/ [...] Y nálażł wor orzechow/ iądrká wżytki wybrał/ Kfiędzu potym fkorupy tak y z worem oddał. Rzekł/ otoż małz nápoły/ á iefzczę náddawam/ Abowiem więcey łupin/ y worci przydawam. *RejFig* Ee2; In partem mediam decoquere, Ná poły wywárzić. *Mącz* 167a; Lora, Połliednie wino w którym ná poły wody/ cienkułz winny. *Mącz* 197d, 381d; *SienLek* 73v, 103, 132; [*Chyseros*] Rękę Lámátułowę w chyżu fwym poimał: [...] Y do drzwi ią przykował: Ow przynitowány/ Stał w progu iák ná poły łotr vkrzyżowány. *KlonWor* 42.

W przeciwstawieniu: »na poły ... zewsząd« (1): Theatrum [...] Erat aute^m aedificiu^m in speciem hemycicli Nápoły okrągłe yákoby puł miefiacă. Amphitheatrum, Plác ze wżąd okrągły yáko tálérz. *Mącz* 454b.

Połączenie: »ledwy (a. ledwej) na poły« (2): Vix dum dimidium dixeram intellexerat, Ledwim nápoły mowił á yuż wyrozumiał. *Mącz* 501a, 449c.

Wyrażenia: »na poły mniej« (1): A gdy poznam was prawe łaskę mą poznać Y za zboze napoły mniej pieniędzy dacie *RejJóz* N5.

»na poły okrągły« = *stanowiący połowę koła (2):* Pelta, Máła tárćicá [*lege: tarczyca tj. mała tarcza*] ná poły okrągła. *Mącz* 287d, 454b.

»na poły tyło, z tyle« = *połowę tej ilości (1:1):* weźmiż [...] hányżu co trzemi pálc y możesz wżąć/ ná poły tilo fzafránu *SienLek* 105v, 162v; [*SienHerb* 494a].

»na poły wałach« = *prawdopodobnie: mężczyzna pozbawiony jednego jądra (1):* Semimas, Półmęfzczizny/ nápoły wałách. *Mącz* 381d.

4. Częściowo, nie całkiem, prawie, w znacznym stopniu [w tym: z nadrzędnym przymiotnikiem lub imiesłowem przymiotnikowym (148), czasownikiem (55), rzeczownikiem (10) – w tym: w pozycji orzecznika (5) –, przysłówkiem (5), zaimkiem dzierżawczym (1)] (235): Phanaticus dicitur is cui phantasmata quaedam et variae imaginum illusiones apparent. Eyner dem etliche fantafien vnd mancherlei betrygnus [?] der bilden erfcheynen. Nápoły fíályeyący álbo myfłyący [= *mający urojenia, opanowany przez obsesję*]. *Murm* 73; *BartBydg* 113; Mięfo też końskie y infzych bydląth iedzą napoły furowe [*carnes ... semicrudas*] *MiechGlab* 22; *RejPs* 17; *RejRozpr* D3; *RejJóz* L3v, N3; [*mówi biskup do księcia:*] Pewnie będzełfi [!] miał Iana [*tj. św. Jan Chrzciel wstawi się za tobą na Sądzie Boskim*] Twa rzeć napoły wygrana *RejKup* v2, f2v, h6v, n2v, p8v [2 r.], x2v (12); *RejWiz* 46, 73, 82v, 83v, 84v (10); Ieden zołtał Biłkupem/ drugi Káłztellanem/ A trzeci s fwey pilności/ iuż nápoły pánem. *RejZwierz* 60, 28v [2 r.], 41v, 88, 100v, 101, 110, 139v [2 r.]; Iużem nápoły ośiwił/ á iefzczem takiego roždziału Státutu Polkiego niefłyżał *OrzRozm* D4; *BielKron* 309v, 338v, 464v; Capularis senex, Starzec/ który yuż ná poły w grobie ftoyi. *Mącz* 37b; Plures mea memoria dilabuntur, Nie

mogę wżiſtkich miánować nápoły mi ych z pámięci wypáďło. *Mqcz* 180c, 135c, 203c [2 r.], 213b, 314a, 381d [16 r.], 382a [4 r.]; *LeovPrzep* a4v; *RejAp* 11, 59, 105, 122, 146v; chcę áby fláchćić był nápoły wygráneý [w zawodach] pewien/ bo ieſli ináčzey/ nie rádżę áby ſie kuſił *GórńDworz* I8v, G2; A iuż nápoły grzech ktoby ſie nie vpił w dzyeń ſwięty *RejPos* 225v, 69, 264v, 287, 316, Ooo3; *RejZwierc* 75, 87v, 89v, 90v, 91 (18); Lácina [...] z Niemczyzną moc v nas biorą/ tak iż iuż v ſądow ziemſkich na poły po Lacinie/ a v ſądow mieýſkich na poły po Niemiecku mowią. *BudBib* b4v; Y temu [tj. *Konstantynowi Wiſniowieckiemu*] nie nowiná bić nieprzyiacioły/ A w ktoreý bitwie będzie/ wygrána nápoły. *PapPrPan* V4v; *SkarJedn* 377; *KochPs* 31, 81; [Juliana] Wſkazála do onego ktory ieý w małżeńſtwo prágnął: [...] poki on Stároſtą teý ziemie niezoſtanie/ małżonki zemnie niema, rzecz ſię ieý to zdála ná poły niepodobna. Lecż czárt [...] ták pomogł onemu człeku/ iſz [...] Stároſtą zoſtał. *SkarŻyw* 150, 63, 108, 134, 262; weźmi naprzód z głowy Nápoły iuż przewiędły wieniec fiiółkowy. *KochFr* 110; *BielSen* 11; *PudłFr* 72; W Iſzpánieý tego/ kto ſię raz vpije/ nie tylko do przýſięgi/ do ſwiádectwa nie przypuſzczią/ ále máią go zá nápoł czći odſádzonego *GórńRozm* G2; Semiustus – Na poſi zpaloni. *Calep* 966b, 433a, 965a, 966a [3 r.]; TEńże był winien pewną ſummę pieniędzy X. w któręý iż był iuż nápoły zwątpił/ [...] *KochAp* 11; y vſtáwiczne ćwiczenie obroćić [lege: obroci-ć] ſię ná poły w przyrodzenie. *LatHar* 1; y kto po ſmieeci [!] tylko dáć cokolwiek każe; co dáie/ ná poły nie ſwoie dáie *LatHar* 650, 604; POkoy role vpráwia/ pokoy ray nápoły *RybGęſli* Bv; A gdy [pijany] ná poły ſzáłony/ y owſzem prawie bez rozumu/ będzie iuż do ſpánia poſáżony *PowodPr* 73; *SkarKazSej* 663b; Wnet poddánych wezwawſzy tę rzecz vczyńiá/ A y s płáčżem nápoły/ o to ich proſiá *PudłDydo* B5v, B2; [wſzupranyech m. panie ius napolj poſzato [zboże] atak [...] nie mogą nycz v.m. odpiszacz iako vyele wktorem dworze vszáto bo m. panye ieſzcze napolj nygdzie Niepoſzáto *ListyPol* 1535/92; Papież [...] poſtánowił ná Polaki Swiętopietrze/ áżeby ſię ſtrzygli w koło ná poły po mniſku roku 1041. *TurnZwierc* B3v].

W konstrukcjach porównawczych (7): Iuzem teź ſam zley nadzieie. Iz mam vmrzeć rychło pewno Napolym iuż iako drewno. *RejKup* f3v; *RejWiz* 66v; *RejZwierc* 62v, 82v; [zdrowie żółądek okaże, ieſli dobrze trawi] czemu ieſli ſye częſto przypátrzyſz/ [...] chorób wielu przyczyne/ Inádnie vyźrzćć możeſz: ktorą to dobrze wybaczywſzy/ iuż iákobyſ nápoły zá wygrána/ á do porátowánia ſye/ nadróźnieýſzą drogę nálaźł *Oczko* 25; *CzechEp* 308; *LatHar* 317.

W charakterystycznych połączeniach: [z nadrzędnym przymiotnikiem lub imiesłowem przymiotnikowym:] na poły doskonały, dziki, gotowy, mokry (2), myślący [= mający urojenia] (2), niepodobny, odjęty, opalon(y) (2), otworzony, pewien, pijany, podeptany, podparty, pogański, połamany, prochem opierszały, przewiędły, pusty, roztarchany, siwy, spalony (2), sprochniały, spustoszony, stary, starzały, stłuczony, stracony, surowy (2), szalejący (2), szalony (4), śpiący, tonący, uczony, uczyniony, ukształtowany, upadły, upieczony, uſpiony, uwarzony, wolny, wyciſniony, wygnan, wygrany, wywrocony, zarażony, zasnęły, zemdlały, zginiony, zgnił(y) (5), zjedzony, zmorzony (2); [z nadrzędnym zaimkiem dzierżawczym:] na poły nie swój; [z nadrzędnym czasownikiem:] na poły nie czuć, dobyć, nie doprawić, mdleć, ominąć, osiwieć (2), popsować, przegrać, przepatrzeć [= zaniedbać], przestać się, skazić myśl, skazować, nie ſłyſzeć, stracić (2), (o-, po)szaleć (7), szydzić, ustać, walić się, wſtydzić się, wziąć,

zabić, zbawić, zgnić (pognić) (3), zmartwieć, zstarzec się, zwątpić; [z nadrzędnym rzeczownikiem:] na poły błazen, człowiek (bezrozumny) (2), grzech, niecnota, niewolnik (2), pan, raj, więzień.

Połączenie: »ledwo na poły« (1): Iż człowiek ieden fzedł z Ieruzalem do Hiericho/ y w padł między łotry/ ktorego z łupiwiŷy á z rániwiŷy/ ledwo nápoły żywego odefzli. *RejPos* 210.

Zwrot: »na poły (ob)umierać (a. obumrzeć), (ob)umarły, martwy (a. umartwion); na poły za martwe leżeć; na poły zdechnąć (a. pozdychać), by zdechły; na poły zabić, zabity« = *semivivus HistAl*, *Vulg*, *PolAni*, *Mącz*; *intermortuus*, *semianimis*, *semianimus*, *seminex Mącz*; *semimortuus PolAnt*; *examinus*, *exsanguis Calep* [szyk zmienny] (6:30:15:1;8:2;1:1): *BielŻyw* 147; *RejJóz* G6v; poczęli nań fiec/ Dárius [...] vpadł ranny/ á tak go zoŷtáwili w páłacu ná poły vmárłego. *HistAl* F8, B4, B4v, F8v; *LubPs* L; *RejWiz* 66v; *Leop Sap* 18/18; *RejFig* Bb2; *RejZwierz* 122v; *BibRadz Luc* 10/30; Ieden z drabow [...] przynioŷł przyłbicę pełną [wody] Alexándrowi/ ktory wzięwŷy onę wodę/ podawał iá Hetmánom íwym/ będąc iuŷ łam ná poły martwym *OrzRozm* N4; y zrzádził záfię Pan Bog wielkie goráco ná głowę Ionaŷzowi/ s czego był vtrapion/ nápoły zá martwe leŷał/ przeto mowił/ wolałbych vmrzeć niŷ żywot. *BielKron* 92,119v, 126v, 403 [2 r.], 403v, 414v, 425; *Mącz* 10b, 55c, 232d, 367c, 381d [2 r.], 382a, 500d; było ná then čás bárzo zamieŷzáne páńŷtwo Rzymŷkie/ y iákoby nápoły obumárło *RejAp* 144, 35, 148; *GórnDworz* D5v; *HistRzym* 45, 67v, 92v; *RejPos* 210v, 237, 242, Ooo4; *BiałKat* 233v [2 r.]; *RejZwierc* 9, 60v, 62 marg, 66, 85v (9); *BielSpr* b4; *BudBib Sap* 18/18; *HistHel* B2; *KochPs* 62; *SkarŻyw* 29, 352; *WerGoŷc* 220, 243; *Calep* 381b; *GórnTroas* 42; *WujNT Luc* 10/30, s. 237; W którój [boleŷci] namilŷy łyn twój [...] od onych frogich ran nápoły vmierał. *SiebRozmyŷł* H2v; *GosłCast* 20.

Wyrażenia: »na poły darmo« (3): *GrabPospR* M4, N4v; [Złodziej] Na tárgu nieznáiomym towaru odbywa; Ceni ná poły dármo/ á wzięwŷy iŷciznę/ mknie precŷ *KlonWor* 19.

»na poły nagi, nago« = *seminudus Mącz* (4:1): *Mącz* 381d; Iednego czáfu przyŷzli do niego pielgrzymowie na poły nádzy *SkarŻyw* 324, 98; *SkarKazSej* 705b [2 r.].

»na poły żyw(y), żywo; na poły jako nieżywy« = *bliski śmierci*; *semivivus Vulg*, *Mącz*, *Calep*; *semianimus Mącz* (23:1;1): [wędrowiec] w padł ná łotry: Ktorzy go teŷ y odárli: á zádaŷłŷy mu rány/ odbiegli ná poły żywego oŷtáwiŷłŷy. *Leop Luc* 10/30; *RejZwierz* 19v; *Semianimus*, Nápoły żywy/ Nápoły vmárły. *Mącz* 10b, 382a; *RejPos* 208, 210 [3 r.]; *RejZwierc* 62v, 82v; *SkarŻyw* 29, 134, 167, 226, 261 (10); *KochSz* B3v; Póki go widzićć mogłá/ oczy w nim trzymałá/ Potym ná lámé tylko iuŷ ŷagle pátrzáłá. Ná koniec/ kiedy y ón/ y ŷagle zniknęli/ Ledwé ná póły żywą łudzy z brzegu wzięli. *KochPam* 83; *Calep* 966a; *LatHar* 217, 677.

Szereg: »prawie a na poły« (1): A tu napirwey maŷz obaczáć moy miły Krzeŷciáńŷki brácie/ głuchoŷć á niedbáłoŷć vŷzu ŷwoich/ iŷci łá prawie á ná poły zátkáne/ iŷ máło ábo nic dbaŷł/ ábyŷ fie przyŷłuchawał Boŷtwu á dziwnym łprávam Pána łwego. *RejPos* 207.

5. Razem, wspólnie (o dwóch uczestnikach, przy czym uczestnikiem moŷe być takŷe grupa) (25) : *ZapWar* 1548 nr 2668; [w małŷeńŷtwie] Iuŷ ná poły pieniádze ná poły poduŷkzá *RejWiz* 58; *Mącz* 281c.

na poły między sobą (1): maia między sobą tho wiŷŷtko imienye Nadarzińskie trzymacz nápoły *ZapWar* 1548 nr 2668.

na poły z kim (18), z czym (żywotne) (1): aod [!] wlczya nyeprowego [granica poszła] do Tawanya v Towanya przewofi bili v.K.M. na poli sprzekopfkym czarzem *LibLeg* 10/71v; To też iuż więc [żona] ná poły wżytko dzyeli s tobą. *RejWiz* 58; gdyby Rzymiánie femnie Krolá mieli/ Albo zemną nápoły/ gdyby walczyć chcieli/ Nie opárłby mi fie fwiát/ áni żądny mocarz *RejZwierz* 25v; Bo ácz on [Aleksander Wielki] ízyroki fwiát/ możnością poñadał/ Lecż y ten [Aleksander Sieniawski] poiedzinkiem/ nie zle fżablą władał. A gdyby ták bez pocżtu/ niewiem ktoby wygrał/ Nie iedenby kto fwiadom/ s tym [tj. Sieniawskim] nápoły dzyerżał [tj. był zwolennikiem]. *RejZwierz* 79; [Gdy król Polski dowiedział się o śmierci hołdownika Romana Wałaskiego] poñłał do Piothrá fyna Románowego [pełnomocników]/ [...] kthorzy od niego przyięli przyięgę/ ołd oycowłki dzyerżec nápoły z Olexym brátem. *BielKron* 391; *RejAp* 25v; A nápoły zły z dobrym/ światá vżywáią *BielSat* 14; *BielSjem* 13; *BielRozm* 4; [naiąłem byl iathke napoły fthowarzyfchem *ListyPol* 1548/486]. Cf *Zwroty*.

Zwroty: »nie (chcieć) mieć [z kim] nie na poły« = nie (chcieć) mieć z kimś nic wspólne, żadnych powiązań (2): *OrzRozm* H2v; Wróćciéłz tedy Antykryftowi Rzymłkiému Tytuły té iego/ nie noście ich ná fobie/ nie miéycie z Antykryftem nic ná poły *OrzQuin* K.

»mie(wa)ć [co a. czego] na poły« [w tym: wszytkiego (2); z kim (6)] = korzystać z czegoś razem z kimś innym, być współwłaścicielem czegoś [szyk zmienny] (7): A co fye tycze bogáctwá Księżego/ będziemy go mieć z nimi nápoły/ iefłize oni [...] ná trzy części dzielić będą dochody fwe *OrzRozm* I; Patriarius, Vczefnik który czego ma s kim ná poły álbo winien ná poły czego záftępować. *Mącz* 281c; Tego v Pána fwégo niewolnik żaden niema/ áżeby co miał domá ná poły z Pánem fwym. *OrzQuin* P4, Q4; *RejZwierc* 227; Złoto/ srebro/ y wżytko co iedno w pokładzie Małz/ y cokolwiek fye więc vradza ná ładzie. [...] Wżytko to twoie włánné/ y fładowé ftoły: Chybá żonę/ tę z ludźmi małz pewnie ná poły. *PudlFr* 16; A z fukiem [małżonka] do małżonká te fłowá powiáda. Towárzyfzem [lege: towarzyszem] ci ia twoy/ á nie fłużełnicá: Wolno mi/ iáko tobie: iam nie niewolnicá/ Wżytkiego mam ná poły *ZbylPrzyg* A3v.

»mie(wa)ć [z kim, z czym (żywotne)] na poły« [w tym: czego (1), czym (= pod jakim względem) (1)] = mieć wspólne, tj. podobne cechy, być pod jakimś względem podobnym do kogoś (2): Lecż iż człowiek [...] cudności człowieczey [...] nie iedno oczymá/ ále y inemi fmyłły vżywác požáda: nie miłość thego przyczyną iefł/ ále oná chciwość nápełnienia żádzdy ciełefnych/ czym ze żwirzety nápoły ludzie máią *GórńDworz* Ll, Gg4v.

6. Wzajemny; wzajemnie (2): Poydą tu fwary ná poły/ Choć nie z yedney będą fżkoły [tj. kłóćcy się będą pochodzić z różnych grup społecznych]/ Stárość z młodością woiuie/ Ociec dzyatkom rofkázuie *BielKom* nlb 5; Iáko też Ezáiałz o Egipcie piłze/ [...] Ze fie [tam ludzie] ná poły żywo máło nie poiedli. *RejWiz* 156.

7. Uwzględniając jedno i drugie (1): VKażyłz ty gránice/ pánie zyemiáninie/ Bo tych błot tu nie zyeżdži/ ledwe w mrozy żimie. Dayże ftorce Stárofto/ by fie nie miełzkáło/ To wnet będą roznice/ ledwe láfu stáło. Kto fie lepiej záchował/ pan álbo Stároftá/ Ma nápoły wygráną/ á drugiemu chłóftá. Bo tu rzkomo będyemy/ miárkowác ná poły [tj. rozważać racje obu stron]/ Ale zá owym náłzym/ przedfię ciągną woły. *RejZwierz* 101.

8. *Na wskroś, na wylot* (2) : y ięzyk prawie przyfechł ku podniebieniu moiemu/ á práwiem fie ftał iáko martwy [...]. Abowiem obftąpili mię iáko pfi wściekliwi [...]/ á fkloli nápoły ręce y nogi moie. *RejPs* 32; á gdy corę fwoię nápoły vmárlą s płáčem oblápił/ dobył [*Wirginus*] deki przebił ią ná poły *BielKron* 119v.

9. Wyrażenie: »na więtsze poły« = *większość* (4) : Bo fnać ich [*tj. tych księży*] na wietfe poły Czo by ie mogł przezwać woły *RejKup* m4v; *RejWiz* 33v; Zá tymi [*tj. husarzami*] iáchály poczty kfiążątł Słáfkich y fláchtá Słáska/ ná więtsze poły w ákfámicie/ á káždy złoty lánecuch miał *BielKron* 328v; náley dżdżowey wody nánie przylož wczesną pokrywka/ á dobrze gliną oblep/ warz áż na więtsze poły wywre *SienLek* 108v.

**** Dubium** [*może: po obu stronach*] (1) : [*Mówi Proteus:*] Ogień/ Powietrze/ Wodá/ ty zwirzchnie żywioły/ Zwierzętá ktore widziłz koło mnie ná poły/ To wśzytko mnie służyło *Prot* A3v.

[»o poły« = *na dwie równe części (dla dwóch użytkowników)*: Thakowáfzye vogoda fthala wrozdzyalye myedzy braczyą rodzoną pany Chocziśchewskimi [...] plyacze karczemne kthorekolwyek fśzą thak wchoczyśchewyczach yako y wbobkowyczach, the mayą bycz na pole. Blonye [...] thefch na poły. Blonye albo pałthwyfzko v zalyek za mołthem pana wawrzynczewym thefch opoły. *ZapWpolKość* 1550 9/313.]

»przez poły« = *w pewnym stopniu, częściowo, trochę* (1) : do Dworzánina fie ia fwego wrocę/ kthory/ chcę áby był przez poły wczony *GórńDworz* G5v.

»w poły, w poł« = *dividue Calep* (50:4) (54) :

1. *Na dwie (mniej więcej) równe części, na dwa kawałki* (11) : *BierEz* N4v; *BielKron* 450; *KochPs* 161; *KochPhaen* 18; Dimidius – Połowiczny, w poły przedzelony. *Calep* 325a; valvae – Drzwi wpoli fie othwie raiące [!]. *Calep* 1101b, 336b; y załłóná kościelna rozdárłá fię w poły. *LatHar* 726; *WujNT* *Luc* 23/45.

W charakterystycznych połączeniach: w poł(y) (roz)dzielić [co] (2), przeciąć [co], przedzielony, przepuknąć się, przerzynać [co], rozedrzeć się (2).

Połączenie: »w poł prawie« (1): Który w pól prawie morze rozdzielił czerwóné *KochPs* 199.

α. O czasie (1) : Idus – Wpoli przedzielenie miefiąca. *Calep* 500b.

2. *W proporcji jeden do jednego, pół na pół* (2) :

Wyrażenie: »w poły dziki« = *którego jedno z rodziców jest dzikie, a drugie oswojone* (2): Hybris – W poli dziki, z roznich rodzi czow [!] vrodzoni. *Calep* 492b, 965a.

3. *Połowę, w połowie, do połowy* (4) : Semiplenus – Wpoli pełni. *Calep* 965b; Semiputatus – Wpoli oberznioni. *Calep* 965b.

Wyrażenia: »w poły okrążony« = *półkolisty, stanowiący połowę koła lub okręgu* (1): Hemicyclos – Polcerkliowi, wpoli okrazoni. *Calep* 476a.

»w puł taki« = *o połowę mniejszy* (1): Pewnie kiedyby kto przedtym/ áby w puł takie obmyśławanie przed się wziął/ ten ktoremu przodkowác z pracą teraz przyfzłó/ dobrze ízerzey y dośkonáleyby to był podał. *GostGospSieb* +4v.

4. *W znacznym stopniu, częściowo, nie całkiem, prawie* [zawsze z nadrzędnym przymiotnikiem lub imiesłowem przymiotnikowym] (37) : Iáko fcyánę pochyłá á wpoły przepádłá/ Tá k myę chcecye

zaniłfczyć fwoyą złołcyą zyádłą. *LubPs* O6v; Biáło frokáci konie/ fą wpoły niecierpliwi gdy ná nie wśiádáią: ále robotni. *SienLek* 186v; *ArtKanc* Q11; Semiapertus – Wpoły othwarti. *Calep* 965a; Surdaster – wpoły głuchi *Calep* 1036b, 964b, 965a [8 r.], b [5 r.], 966a [8 r.]; *GrabowSet* Xv; *CzahTr* L3; Rády/ vćiechy/ piołnki/ á ftuczne przyłády/ Fráfzki to fą/ á rychléy wiodą do zawády. Ciężéy iátrząc niż lécząc wpoły zgoyné rázy *GosłCast* 42, 34, 49.

W charakterystycznych połączeniach: w poły ciężki, doskonały, głuchy, gruby, mokry, morski, niecierpliwy, odwiedziony, okrążony, ostrzyżony, otwarty, przepadły (2), rozerwany, roztarty, spalony, syrowy, szalony, uczony, uczyniony, upieczony, uwarzony, wiotchy, wolny, zagrzebiony, zbrojny, zdarty, zgojny, zjedziony, zleczony, zmartwiony.

Wyrażenia: »w poły nagi« (1): Seminudus – Wpoły nagi. *Calep* 965b.

»w poły umarły, martwy, zabity« = *bliski śmierci* [w tym: w poły umarły, zabity (1)] (3:1:1): Semineces – Wpoły vmarłi, zabyti. *Calep* 965b, 965a, b; Ciebiem ia Eneafu w poły vmárłego/ [...] Ze wśzytkim towarzysztwem przyięłá do siebie *PudłDydo* Bv.

Cf POŁOWA, POŁOWICA, 1. [POŁOWKA]

MFr